

הישיבה העשרים-ושש של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, ט' בכסליו התשמ"ה (3 בדצמבר 1984)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר ש' הלל:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

הודעה למזכיר הכנסת. בבקשה.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

כרשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת: לקריאה ראשונה מטעם הממשלה – הצעת חוק סדר-הדין הפלילי (תיקון מס' 6), התשמ"ה – 1984; לדיון מוקדם – הצעת חוק להבטחת זכויות העובדים בפשיטת רגל ופירוק, התשמ"ה – 1984, מאת חבר הכנסת רן כהן.

בהסתמך על הרשאת ועדת הכנסת, החליטו יושב-ראש הכנסת והסגנים שלא להניח על שולחן הכנסת הצעות חוק אלו: חוק האזרחות הישראלית וחילופי אוכלוסין יהודים וערבים – מאת חבר הכנסת מאיר כהנא; חוק למניעת התבוללות בין יהודים ללא-יהודים ולקדושת עם ישראל – מאת חבר הכנסת מאיר כהנא.

עוד הונחה מטעם ועדת הכנסת החלטה בדבר שכר חברי הכנסת (תשלומים לכיסוי הוצאות לינה) (תיקון). תודה.

ב. הצעה לסדר

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת צבן ביקש להביא הצעה לסדר.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, קיבלתי לפני זמן קצר פנייה מוועד עובדי "אתא", לקרוא לפני הכנסת את פנייתם אל חברי כנסת ישראל.

"אנו, 2,500 פועלי 'אתא' ובני משפחותיהם, פונים לכנסת ישראל בזעקה של הרגע האחרון. בעוד שבוע, כ-9 בדצמבר, יידרשו כונסי הנכסים לדווח לבית-המשפט על התקדמות המשא-ומתן על רכישת המפעל. אנו מלאי חרדה שיהיה זה דיווח שלילי שיקרב את המפעל אל הסוף המר.

"אנו חשים שאין טיפול מספיק רציני בהבטחת עתיד המפעל ופועליו, וכי חלק מהגורמים המטפלים בנושא התיאשו מהבראת המפעל ומהמשך הפעלתו.

"אנו, פועלי 'אתא', שהשקענו את מיטב חיינו במפעל גם עכשיו, למרות שהמשבר נגרם לא באשמת העובדים, נוחנים את התרומה הקשה ביותר – הסכמנו לפיטורי 376 מחברינו, הסכמנו לעבור בינתיים לשבוע עבודה של 4 ימים, תוך קיצוץ מכאבי בשכרנו שהוא בלא-הכי נמוך, הסכמנו לרסן את זעם העובדים והתרוצצנו מפגישה לפגישה ומישיבה לישיבה עד בוש, הסבלנות שלנו פוקעת, העצבים שלנו נגמרים. הפחד שלנו מפני היתד לא נותן לנו לישון בלילה.

"אנו יודעים, שחברי כנסת רבים כואבים את כאבנו, ואנו מבקשים מכם בדקה לפני השעה שתיים-עשרה: התעוררו

לעשות משהו ממשי להצלת 'אתא' ועובדיו. שיהיה ברור, אם תוך ימים ספורים לא נקבל מהממשלה הודעה חד-משמעית כי מה-שלא יהיה – מפעל 'אתא' לא ייסגר ועובדיו לא ייזרקו לרחוב, נפתח יחד עם נשותינו וילדינו בפעולות מחאה נמרצות וחריפות עד שנהיה בטוחים כי לא ישליכו אותנו טרף לשיני האבטלה, ואז כולם יצטרכו להתפלל שהר הגעש של המרירות והפחד של פועלי 'אתא' לא יתפרץ בצורה קשה.

"חברי הכנסת, אנא תזכרו, מה אנו מבקשים בכלל? לעבור, ולא חס וחלילה במשרד ממוזג אלא בייצור, ולא חס וחלילה בשכר ראוי לשמו, אלא בשכר צנוע של פועלי טקסטיל. זה כל פשענו. תנו לנו לחיות ולעבוד בארצנו. עשו משהו."

בשם ועד פועלי "אתא" חתום – פנחס גרוב.

אדוני היושב-ראש, אני מבקש לקיים דיון דחוף בנושא זה, ואני מבקש ממך להפעיל את סמכותך, כדי שכנסת ישראל תעשה כל מה שניתן, כדי למנוע את הטרגדיה הזאת.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אפשרתי לחבר הכנסת יאיר צבן לומר את דבריו, מכיוון שאני רואה בהם מעין קריאה של ציבור העובדים אל הממשלה ואל ועדת העבודה והרווחה של הכנסת, שעוסקת בנושא הזה. אבל מאחר שהנושא נמצא לפני הוועדה וגם הממשלה עוסקת בעניין זה, אינני מוצא צורך לקיים דיון מחדש. לכן ראיתי בקריאתו של חבר הכנסת צבן מעין פנייה, כדי לעורר את הנושא. אנחנו עוברים עכשיו לסדר-היום הרגיל.

ג. דברי יושב-ראשו הכנסת במלאות אחת-עשרה שנה לפטירת דוד בן-גוריון ז"ל

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, בימים אלה מלאו אחת-עשרה שנה לפטירתו של דוד בן-גוריון, אבקש מחברי הכנסת לכבד את זכרו בקימה.

(חברי הכנסת מכבדים את זכר ד' בן-גוריון בקימה) חברי הכנסת, אתמול היתה עליה לקברו של דוד בן-גוריון בשדה-בוקר שבנגב והחקים הטקס הממלכתי, אולם

חברת י"א, ישיבה כ"ו

— דברי יושבראש הכנסת במלאות אחת-עשרה שנה לפטירת דוד בן-גוריון ז"ל; הודעת הממשלה על המצב המדיני —

ראויים הדברים להישמע גם בתקופה זו, ונראה שאין כם מיותרים וכי הם אינם מובנים מאלהים גם בימינו אלה, כאשר משברים לכללים, קשים ביטחוניים והסכסוך המתמשך באזור פוגמים לא אחת בחוסן המוסרי ומולידים ערצה לקיצורי דרך ולבריחה מהמציאות, שיש להתמודד עמה יום יום, אל עולם המיסטיקה, בריחה הבאה לפטור מהצורך בחיפוש דרך, מחיפוש פתרונות אמיתיים ומשיקול רציונלי ורציני.

אולי אין פלא בכך שהנער מפלסות, שימי ילדותו וגיבושו הרוחני עברו עליו תחת שלטון אבסולוטי, וכל בני דורו ממקמי היישוב וממעצבי דמותו, שראו כמו עיניהם משטרים טוטליטריים ודיקטטוריים, אם בארצות אירופה ואם במדינות האסלאם, נצמדו בקנאות ובדבקות כה מרובות לאורח החיים הדמוקרטי. על בשרם הם חוו את דמותם האמיתית של משטרים אלה, שבאו כביכול להביא לעמיהם פתרונות בהינף יד, בקיצורי דרך. הם ראו את הודקקותם לאסליה גזעית ודתית, לרמיסת דמות האדם, שאנו היינו הקורבנות העיקריים שלהן, והם גם ראו את האסונות שהמיטו משטרים בלתי דמוקרטיים אלה על עמיהם, בסופו של דבר.

לפיכך בן-גוריון, וכמוהו גם חבריו לדרך, ראו במהפכה הציונית לא רק ביטוי לצורך בתקומה המדינית של עם ישראל, אלא גם ביטוי לתקומתו של האדם שבו, והא כהא תליא, לא תהיה פרות לאדם אלא כעצמאותו של העם במולדתו, ולא תהיה זו מדינה או חברה אנושית הראויה לשמה אלא אם כן היא תהיה מבוססת על אנשים חופשיים, החודרים מוסר ואידיאלים אנושיים. הדברים אינם ניתנים לחלוקה. הוא עצמו נתן לכך ביטוי ברבריו: "האומה היהודית לא תהיה נאמנה לקיומה, אם לא תדע לקדם את המורשת ההיסטורית הגדולה של נביאיו — — — אמנה באחרות המין האנושי, אמנה שלא הכוח אלא הכרעה דמוקרטית תקבע את היחסים הפנימיים בחיי כל עם ועם".

חברי הכנסת, בתקופה שבה מושגים מיטשטשים לא מעט, אמיתות דורות ועקרונות, שבעבר היו נר לרגליו, מתעממים — ראוי לחזור ולהיזכר בדברי הראשונים, דור המייסדים, שהבינו כי ציונות גדולה היא ציונות של גדלות הנפש, של רוח גדולה, וכי עצמאותה של החברה יונקת מהמעיינות העמוקים של המוסר, הצדק וחירות האדם. ואין יום מתאים יותר לומר דברים אלה מהיום שבו אנו מעלים את זכרו של דוד בן-גוריון.

ד. הודעת הממשלה על המצב המדיני

להתחרות עם מצרים ולהשתלט על אש"ף, כדי להפסיד למכשיר סורי מובהק, מדיניות זו של סוריה עוררה תגובות מובנות מאליהן. ירדן ומצרים התקדמו זו לזו, עירק ויהודה סכנה ממשית לקיומה יותר מן "הסכנה" האמריקאית הישראלית עצמה, וערפאת נאלץ להילחם על קיומו, על הנהגתו ועל עצמאות ארגונו. המועצה הפלשתינאית התכנסה ברבת-עמון לאחר שסוריה הביאה לפילוג כשורותיה, ולאחר שבירות ערכיות אחרות סיכרו לאחיה.

כמועצה היתה הופעה מעניינת של המלך חוסיין. הוא ערך חשבון נוקב, אם כי מוטווה, עם אש"ף. הוא אמר לצירי הוועידה, שאש"ף החליט ללכת לבדו — ולאן הוא הגיע. הוא שיבח את סבו על אשר החליט לקבל את החלטת החלוקה של האו"ם ב-1947, וקרא תיגר על הפסלים הערבי לגבי גורם הזמן.

"הזמן עובר אצלכם" — הוא אמר, ואני מצטט אותו — "כבובזו, בוויכוחים, בולזול ובהתנצחויות. מה גורם לכם

יום פטירתו חל כיום חמישי שעבר, ה' בכסליו. באותו יום חל השנה כ"ט בנובמבר, יום החלטת האומות המאוחדות על חלוקת הארץ והקמת מדינת ישראל. העובדה ששני תאריכים אלה הצטלבו השנה היא בודאי מקרית מבחינה כרונולוגית, אולם אין להתעלם מהסמליות הממחישה את הקשר האמין שלא ינתק ביניהם כתודעתנו וכלבנו.

לעתים רחוקות כהיסטוריה האנושית הצטלבו באורח כה מעשי ודרמטי דרכיהם של עם ושל מנהיג כמו אלו של העם היהודי בימינו ושל דוד בן-גוריון. לעתים עוד יותר נדירות קשור שמו של אדם אחד באורח כה הדוק ומכריע במועד ההחלטת על תקומתו המדינית של עם עתיק, כפי שקשור שמו של בן-גוריון לתאריך כ"ט בנובמבר.

אולם גדולתו של בן-גוריון אינה נמדדת רק בחלקו במעשה היסטורי כה כביר ובכל "תפארת מעשיו" — כהגדרתו של ישראל ישעיהו, וזכרונו לכרכה, יושבראש הכנסת בעת שנחבל חוק דוד בן-גוריון — שהיה הם כולם כתובים עלי ספר, אלא ביכולתו להתוות לעמו דרך מדינית ומוסרית, שאי אפשר לנתק מן המעשה עצמו: זאת בבחינת מבנה, שאלה אתה נוטל ממנו לבנה אחת, אתה שומט את הכניין כולו.

אחד מעמודי התווך המוצקים והמופלאים במבנה זה הוא עמדתו התקיפה והצלולה של בן-גוריון ביחסו למשטר הדמוקרטי וליחסים הפנימיים שבין יהודים ליהודים ובין יהודים למיעוטים כמשטר כזה.

גם בתקופות של דמדומים ואפולוליות בתחומי המדיניות, הביטחון והכלכלה, בראשית שנותיה של המדינה, שאן זה יצאה ממאבקי המחלחול בשלטון הבריטי וממלחמת השחרור, ראה בן-גוריון בדמותו המוסרית של העם, במורשתו, בצורך כי יהיה אור לגויים ובדרכו הדמוקרטית בהווה, ערכים שמשקלם הסגולי עומד ביחס שווה לערך ההגשמה של המהפכה הציונית. בראשית שנות החמישים אמר: "התכשורת ליסודות הדמוקרטיים בחיי היישוב אינה אלא התכשורת ליסודות המוסריים של הציונות". אם הדמוקרטיה בישראל רוצה להתקיים ולהאריך ימים, היא צריכה להיות מצוידת באמצעי התגוננות ומכשירי פעולה וביצוע שימנעו בעד מיעוטים — ולא רק מיעוטים לא יהודיים, אלא גם מיעוטים יהודיים — להשתלט עליה בכוח פנימי או חיצוני. קשה להיתמם כל כך ולא לראות שיש בתוכנו מיעוטים כאלה, גם אם לא כולם מגלים כל כוונותיהם ושאומותיהם".

הי"ד ש' הלל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסדר-היום: הודעת הממשלה על המצב המדיני. אני נוהג רשות הדיבור לראש הממשלה. בבקשה.

ראש הממשלה ש' פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חידוש הקשרים הדיפלומטיים בין ירדן לבין מצרים באש"ף, כינוס המועצה הפלשתינאית בירדן וחידוש היחסים הדיפלומטיים בין עירק לבין ארצות-הברית הם, ביסודו של דבר, יותר בגדר אירועים בתוך העולם הערבי מאשר בגדר של פתחים ביחסי ערבי-ישראל.

מלחמת עירק-אירן העמיקה את הפילוג בעולם הערבי וגרמה להתקרבויות ולהתרחקויות חדשות בתוכו.

סוריה, הקרובה לאירן וקשורה עם לוב, מנסה לזכות בהגמוניה על העולם הערבי. היא מנסה להטיל אימה על ירדן,

ויקטור שמיטוב (מפ"ס):
אין אתה אומר — על בסיס 242, אדוני ראש הממשלה?
אין לך תשובה.

ראש הממשלה ש' פרס:

עלינו להיות מוכנים להתקדם לעבר השלום בהדרגתיות, ולא רק בזיונוק אחד. בטיפול הדרגתי נוכל להסיר הרבה מכשולים בדרך. מכשולים אסטרטגיים ופסיכולוגיים, ולקדם את האינטרסים של כל אחת משתי הארצות שלנו לעבר כלכלה טובה יותר, שכנות רגועה יותר, ולעבר אווירה שתאפשר פתרון קבע.

אנו פונים לתושבי השטחים וחוזרים ואומרים להם, שבין טרור עקר לבין אוטונומיה בשלב המידי — לא השליטה בטרור, אלא השלטון העצמי ביטח את עצמם ויאפשר להם חיים נאותים יותר. בשלב הנוכחי, אנו מוכנים לנהל משאומתן עם ירדן או עם משלחת מעורבת — לא אש"ף פיסטית, לא טרוריסטית — משלחת שענינה יהיו לשלום עם ישראל ולא לשלום בלי ישראל.

חתמנו על הסכם שלום עם מצרים. לשלום דרוש ממד מציאותי, ולא רק פורמלי. יש לנו עניין בנרמול היחסים עם מצרים, תוך פתרון אותן בעיות מעטות, שעדיין שנויות במחלוקת, ותוך ראיית מצרים כמובילה ראשית מהצד הערבי לשלום במזרח התיכון ובאזור כולו. הנשיא מובארק היה ממעצבי האסטרטגיה של שלום, ואנו מצפים שהוא יוסיף להוביל אסטרטגיה זאת להיקף אזורי מלא.

אם אכן יש שינוי באווירה הכללית במזרח התיכון, ישראל תפגוש אותה במאור פנים, אך הגיעה השעה שדיבורים לכיוונים שונים — פעם אחת לכיוון של פתיחה לפעם אחת לכיוון של נעילה — ייפכו למפגש ריאלי ולמשאומתן בין הצדדים. שום צד לא יקבל את דעת רעהו בטרם משאומתן ובמקום משאומתן. השלום לא יכון, אלא בדרך של הידברות פתוחה וישירה.

חברי הכנסת, ישראל בטוחה בכוחה להגן על עצמה צבאית ובכוחה להיכרע עם שכניה מדינית. לא נפסיק לרגע את טיפוח העוצמה הדרושה לקיומנו, ולא נהסס להציע יוזמות חוזרות ונשנות לשלום. אנו משוכנעים, שמה שדרוש עתה איננו עוד תוכנית או עוד תוכנית של שלום תיאורטי. מה שדרוש עכשיו הוא שותף אמיתי ועוד שותפות ממית להידברות בתנאי שוויון וכבוד הדדי.

אין אנו חשים, שהצעות השלום הן צדקה שהערכים עושים לנו, או צדקה שאנו עושים לערכים. הערכים כמנו, ואנו כערכים, צריכים לשאוף לשלום תמורת מלחמה ולחילופי דברים תמורת חילופי יריות. אם הדבר אפשרי מייד — אדרבא, מייד; ואם הדבר יחייב סבלנות — נצטייד בסבלנות, לא נאכזר פרספקטיבה לשלום.

הי"ד ש' הלל:

תודה.

דיון סיעתי

עוזי לנדאו (הליכוד):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אש"ף מגיע לכינוס המועצה שלו ברכת-עמון כאשר הוא ארגון מוכה צבאית ופוליטית. בנואם הפתיחה מדגיש ערפאת, כי ברצונו להעיר, שהמהפכה הפלשתינית ובעלות-בריתה, הכוחות הלאומיים הלבנוניים, הוכו בשנת 1982 בלבנון. אש"ף מאבד את כסיסו בלבנון. אין לו בסיסים לא בירדן, לא במצרים. סוריה היא מחוץ לתחום. הוא מפולג בתוכו. סוריה היא נגדו כרגע, ואין לו שום כושר תמרון, כפי שהיה לו בעבר בעולם הערבי. הוא חושש

לחשוב — הוא שאל — "שההורות הכאים ייהנו מתנאים מתאימים יותר לממש את אשר לא יכולתם אתם לממש עד עכשיו? האם ביכולתכם" — הוא הוסיף לשאול — "לעצור את הזמן ואת הקדמה אצל היריב ולהותירו פעיל כדרכו"? הוא הזהיר את אנשי אש"ף: "ההתחמקות היא טעות מצדכם, מכיוון שאתם חושבים שהעולם מתחיל ומסתיים בכס".

המלך הציע לבאי המועצה כמה הצעות: שיאמצו לעצמם את החלטת האו"ם 242, שידגלו ב"שלום תמורת ארמה", שילכו למשאומתן בשותפות-ירדנית-פלשתינית, שיקראו לוועידה בין-לאומית ליישוב הסכסוך באזור.

המועצה אימצה לעצמה את ירדן כמקום מושבה, אך דחתה את התוכנית הירדנית כבסיס למדיניותה. היא פרסמה דברי בקורת על החלטת 242, דחתה את תוכנית ריגן, עמדה על בלעדיות הייצוג של העניין הפלשתינאי על-ידי אש"ף, וחזרה והצהירה שהיא "תמשיך במאבק המזוין" — כלומר, בטרור: "לעקור עצים, לשרוף שדות, לפגוע בגברים, בנשים ובטף", כפי שהתבטא אחד מהם.

גם הפעם, כמו בימים הקודמים, זכה ערפאת בהנהגה, אבל הוא יותר — שוב, כמקדם — על בחירת קו מדיני ברור. הרצון באחדותו — אפילו החלקית — של אש"ף, דחה את ההכרעה המדינית.

מבחינתנו — גם אלה בקרבנו, הרואים כהחלטה 242 בסיס למשאומתן עם ירדן, אינם יכולים לקבל זאת כתנאי מוקדם למשאומתן. בסיס — כן, תנאי — לא. משאומתן צריך להתחיל ללא תנאים מוקדמים, וכל צד רשאי להציג את הצעותיו שלו.

הרעיון של ועידה בין-לאומית נדחה בישראל על-ידי הכול. הוא נועד, בעצם, לשלול מישראל אפשרות לנהל משאומתן בתנאים של שוויון, ועידה שישתתפו בה הנציגים הקיצוניים ביותר בעולם הערבי — הם יאלצו את מדינות ערב כולן להקצין את עמדותיהן, לקשור כל מהלך שהוא בשורה של מהלכים מסובכים וקשים, ובעצם — להפעיל על ישראל לחץ, במקום לנהל אתה משאומתן. ישראל סבורה, שאין טעם לפתוח במשאומתן על המשאומתן. מוטב שהצדדים ייפגשו פנים אל פנים בלא מפעילי לחץ ובלא גוררי סירובים.

אני חוזר ופונה למלך חוסיין ומציע לו משאומתן ישיר, בלא תנאים מוקדמים. אני יכול להבטיח לו, על דעת הממשלה כולה, כי כל הצעה שהוא יעלה תידון עליה בלבד ובכבוד ראש. אין לנו כל אשליה — הנושא העומד על הפרק הוא מסוכן מאוד, וספק אם הוא ניתן לפתרון על-ידי מהלך בודד אחד. אם ירדן אכן מעוניינת בשלום — ושלום הוא עניין הדי — עליה להסכים כמנו לפתוח במשאומתן מייד ולנהלו בסבלנות.

הי"ד ש' הלל:

ועדת הכנסת קבעה, שהדיון יתקיים בצורה של הודעה של סיעות.

תופי טובי (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מה זה, איום במלחמה חדשה?

(צחק באולם)

בהחלט.

הי"ד ש' הלל:

אני מזמין את חבר הכנסת עוזי לנדאו.

היעד הכללי. אני יודע שכל אחד רבץ ביפו. כפי שחשוב לו שכל שעל מפלשתין ישוב אליו — — — — — אנו מאמינים כי פלשתין, מהנהר ועד הים, היא ארצנו. הציונים לקחו אותה שעל אחר שעל, ועלינו להחזירה שעל אחר שעל, במסגרת תוכנית שנתמיד בה — — — — —".

"מדינה חילונית דמוקרטית על כל אדמת פלשתין" — זהו ניסוח מתון ליעד קיצוני: השמדת ישראל. "לכל שלב יש טיפול ויש טקטיקה, אך בסופו של דבר ישנו היעד הכללי". והיעד הכללי הוא האמנה הפלשתנית, העומדת על תלה. המטרות לא השתנו. "הציונים לקחו אותה שעל אחר שעל, ועלינו להחזירה שעל אחר שעל" — וזהו הגישה הפרגמטית של אש"ף, בשלבים.

עכשיו אש"ף אומר "לא". אבל אל נופתע אם בעתיד, הפרגמטיות של אש"ף תביא אותו לומר "כן", ואולי גם תביא לכך שהוא יסכים להכיר כישראל, בתנאי שזאת תהיה ישראל שלא תוכל להתקיים.

אלמלא ריבר אש"ף בגלוי על תורת השלבים, היינו, במדיניות שלנו, צריכים לחשוש שמא הוא מתכנן להשמידנו. בסופו של דבר, הלא היטלר לא גילה לצימברלין מה כוונתו לעשות לאחר הסכם מינכן, הוא לא אמר לו שכונתו לכבוש את צ'כיה ואחר כך לתקוף את פולין. אבל כאשר לנו אומרים בפה מלא "שעל אחר שעל", יש לקחת את הדברים, את ה"גנים", ברצינות, ופחות ברצינות — את החיזוקים.

כפי שערפאת לא יהפוך את עורו ואש"ף את חברבורותיו, גם מטרות אש"ף לא נשתנו, והאמנה הפלשתנית עומדת על תלה. ללא שינוי. היא ה"גנים" של אש"ף והיא המוליכה אותו. עם אש"ף, במתכוונות הנוכחית, אין סיכוי להגיע לכל סיכום שהוא. עצם קיומו של אש"ף עומד בסתירה לקיום מדינת ישראל. והסיבה היחידה לכך שכונע הוא נמצא בירדן, היא, שכל האופציות האחרות נחתות בעיניו. ופרגמטיות, מעבר לביסוס המדיני ומעבר לביסוס הצבאי, אש"ף ינסה בשלב הראשון להביא לקרע בין ישראל ובין ארצות-הברית, באמצעות שיתוף פעולה בינו לבין חוסיין.

מהלכי חוסיין ברורים. אתמול הוא אמר בקהיר, שיש לשחרר את ירושלים. בנאומו בוועידה הפלשתנית בירדן הוא אמר, "פלשתין היא ערש הקדושה, והיא הפתח שדרכו עוברים הפולשים לירדן, כפי שירדן היא השער לכיבוש של פלשתין". ולמנוח "שער הכיבוש" השתמש חוסיין במלה "פתח", שהיא המונח האסלאמי לכיבוש האסלאם במסגרת מלחמות המצווה.

גם חוסיין מתכוון להביא לקרע בין ישראל ובין ארצות-הברית, על-ידי זה שיציע תוכנית שונה מקמפ-דייוויד, שלא תהיה קבילה על מדינת ישראל. והוא פונה למצרים של מובארק.

אתמול בטלוויזיה ראינו כולנו כיצד הניח חוסיין זר על קבר החייל האלמוני, אבל נמנע, כמופגן ובמתכוון, מלבקר את קברו של סאדאת. והו ביטוי לתפיסתו הפומבית של חוסיין, שמצרים של מובארק איננה מצרים של סאדאת, אלא מצרים המתרחקת מהסכמי קמפ-דייוויד. ואם יש כינינו המציגים את סאדאת כאדם שעשה שלום, שהביא לשלום בינינו לבין מצרים, כי אז אי-אפשר להושת אליו את חוסיין, חוסיין איננו סאדאת. הוא התרחק ממנו בחייו, והתרחק מקברו גם לאחר מותו.

ככל שיהיו הסכמי קמפ-דייוויד קשים לנו, הם הבסיס היחיד האפשרי לכל שלום ולדריקום בינינו לבין שכונתנו. חוסיין דוחה אותם ומציע תוכנית, שאיש מאתנו אינו יכול לקבל.

מהצלחת הסכמי קמפ-דייוויד, שפירושם אוטונומיה והסדר שלום ביהודה ובשומרון. הוא חושש מהצלחת תוכנית ריגן, שפירושה אש"ף בתוך ירדן בפנים. הוא חושש מקמפ-מרפי — כפי שהוא מכנה זאת — שפירושו הבאת שקט לישראל בגבול לבנון והרחקת אש"ף מן הגבול הזה. בואו של אש"ף לירדן הוא מעשה של חוסר כרייה, ורק כך ניתן להסביר את החיובק של חוסיין וערפאת, אויבו בנפש. האופציה הצבאית של אש"ף מוגבלת, בסיסו המדיני מעורער, ומירדן הוא מנסה לשקם את שניהם.

יש בבית זה ובציבור בישראל כאלה שהחלו לראות באש"ף גוף מתון, החלו לראות בו סימני מתינות, ומחפשים באמצעות זכויות מגדלת, בלא ליאות, סימנים שכאלה. אני מציע: במקום להתכונן בחיך, בנועם הדיבור — כחנו את ה"גנים" של הארגון הזה. המטרות היסודיות שלו, המאחרות את כל הארגונים השייכים לאש"ף, היו ונשארו בלא שינוי. הן מפורטות באמנה הפלשתנית, המרבית על שחרור פלשתין ובאמנה זו לא חל כל שינוי, גם לא בוועידה הזאת. וכל פלשתין — פירושו כל התחום שבין הנהר ובין הים. וגם כאשר ערפאת פונה בנאומו בוועידה הזאת, הוא פונה אל "עמנו", ובכלל זה תושבי השטחים הכבושים, אשר התלכד סביב אש"ף והגן בדמו על הליגיטימיות. "כל הכבוד לבני עמנו מהגליל ועד עזה, הנגב, טריפולי, ירושלים, ירמון וכל ריכוזי הפלשתנים" — כך הוא אומר. יש שלשה איומים בהחלטות המועצה האחרונה: לא לקמפ-דייוויד, לא לתוכנית ריגן, ולא ל-242. אבל יש "כן" להמשך המאבק המזוין, "במלוא החורמה ובכל החיותות".

המתינות של אש"ף — מהי מתינות ואין נבחן ארגון במתינותו? הוא נבחן לפי האידאולוגיה שלו ולפי מתינות המטרות שלו ולפי מתינות האמצעים שאותם הוא נוקט, אם הם מקובלים או לא. כאשר ארגון קיצוני הופך לארגון מתון, הוא משנה את המטרות שלו. אם ארגון קיצוני איננו משנה את המטרות אלא משנה את הדרך, את הטקטיקה — הוא איננו מתון. הוא פרגמטי.

ואולי אומר מלה אחת על הפרגמטיות של אש"ף. עד 1974 דגל אש"ף במאבק מזוין ללא כל פשרות. אבל מאז יוני 1974 מאמץ אש"ף את "גישת השלבים", שהיא, בעיקרה, הנוכחות לכינון שלטון לאומי ולהגדרה מדינית בכל שטח שיחפנה. לא כולם הסכימו לכך. הדבר היה קשה. ג'ורג' חבש, הידוע לכולנו, התנגד מאוד. אבל היום, בריאיון ל"אל הדף", אומר ג'ורג' חבש: "איננו דוחים את התורה השלבית, אשר תפעיל את תהליך שחרור כל פלשתין. יש הבדל בין מאזן כוחות, המאפשר שחרור האדמות הכבושות ב-1967, לבין מאזן הכוחות, המאפשר שחרור כל פלשתין. האסטרטגיה של מלחמת השחרור רואה באדמה משוחררת בשלב הראשון מקצה להמשך המאבק, עד להבסתו של האויב".

אבל אם תשכנו לרע, שאת זה אומר אדם קיצוני כמו חבש, הנה כאים יועצים קרובים לערפאת ואומרים את הדברים האלה. מחמוד עבאס, הוא אבו-מאזן, יועץ בכיר לערפאת, בריאיון לשבועון "אל מגילה" ב-20 בנובמבר, כתשובה על השאלה "מהו המינימום שאש"ף יסכים לקבל?" אמר: "את תוכנית עשר הנקודות" — כלומר, את תוכנית השלבים של אש"ף.

ואם מחמוד עבאס אינו מספיק — אבו-יאד, סגנו של ערפאת, אמר בעצם דיוני המועצה את הדברים האלה: "אנו רוצים מדינה חילונית דמוקרטית על כל אדמת פלשתין. משמיעים אותנו על הסכמתנו לוועידת ז'נבה. אבל אני אומר שבשלבים מסוימים צריך לומר כן. לכל שלב יש טיפול ויש טקטיקה. וזוהי לעשות צעדים שונים, אך בסופו של דבר ישנו

הנקודה הראשונה, מן המשכצת הראשונה, בלא כל התחייבות אמריקנית.

מלה אחרונה בנושא זה — מדברים אצלנו על שטחים תמורה שלום. יש ביהודה ובשומרון, מחוץ לירושלים, יישובים ובהם 36,000 מתנחלים ואזרחים ישראלים. אי אפשר היום להחזיר אף שער מיהודה ובשומרון, אפילו רצינו בכך. האופציה אינה אפשרית.

מאיר וילנר (התחזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מה היה בימית?

יאיר צבן (מפ"ם):

עוזי לנדאו (הליכוד):

אני מוכן להשיב, אבל לא על חשבון זמני.

היור"ר ש' הלל:

לא. אני רוצה להזכיר לכם, חברי הכנסת, שזהו נאומי הראשון של חבר הכנסת עוזי לנדאו. לכן, אל תפריעו לו. הוא לא ישיב.

עוזי לנדאו (הליכוד):

אני רוצה לאחל לממשלה תחושה עמוקה של אמונה וכוח עמידה חזק, נוכח מהלכים אפשריים של השכנים הסובבים אותנו. בד בבד אני רוצה לאחל לכולנו המשך תנופת ההתנחלות ואיתות ברור לכל מי שמסביבנו, שמי שמתכוון לשלום אמיתי אתנו ימצא אותו, אבל מי שמתכוון לנסיגות, כדי להמשיך את מלחמתו בנו מן השטחים שיקבל, ימצא אותנו עומדים חזקים ונחושים בדעתנו. תודה.

היור"ר ש' הלל:

תודה. אני מודה לחבר הכנסת עוזי לנדאו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון לין, ואחריו — לחבר הכנסת אלעזר גרנות.

אמנון לין (המערך):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אני ממלא חובה נעימה, שהיא גם זכות גדולה, לבקר את חבר הכנסת עוזי לנדאו לאחר נאום הבכורה שלו. חבר הכנסת עוזי לנדאו הוא נציג או סמל של מורשה בבית הזה. חיים לנדאו, זכורנו לברכה, היה מעמודי התווך של חירות ותקומת ישראל בפרלמנטרים הישראלי, חבר הכנסת עוזי לנדאו, הוא בוגר הטכניון, ד"ר להנדסה. לנו, החיפנים, יש זכות להתגאות בשני מוצרים יפים של חיפה — האב והבן. לעוזי לנדאו יש הישגים יוצאים מהכלל בשירות הציבור. הוא השיג הישגים רבים בכל מקום שעבד בו. מכל מקום שאליו בא וממנו יצא הלך לפניו ואחריו שם של אדם ישר והגון. אני מאחל לחבר הכנסת עוזי לנדאו עבודה פורייה בכנסת. אני מאמין בסגולותיו, כישרונו, ניסיונו הרב בשירות הציבור והאמונה הגדולה שהוא מביא אתו בשירות הציבור — כל אלה יתרמו לכנסת תרומה מיוחדת.

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, להערכת, טוב עשתה ממשלת ישראל, שראתה לנכון למסור הודעה לכנסת על התייחסותה לדיוני המועצה הלאומית הפלשתינאית ה-17 שנתכנסה ברכת-עמון, על-מנת לחזור ולהדגיש לפני הכנסת והעם כולו, כי העמדה העקרונית והרשמית של מדינת ישראל היתה, עודנה וצריכה להיות גם בעתיד, שמדינת ישראל שואפת להשיג שלום עם המדינות הערביות, שלום בין ישראל למדינות ערב כולן, ואפילו הקצוניות שביניהן, אבל אין פירושו שאנו לא מכירים בקיומו של ציבור פלשתינאי התיישב בשטחים המוחזקים על-ידי צה"ל. כל פתרון של שלום או הסדר מדיני בינינו לבין המדינות הערביות חייב להביא בחשבון גם את

ובמצרים של מובארק, זו מצרים, שמאז שהוחזר סיני החזירה את שגורה מישראל והקפידה את קשרי המסחר, הכלכלה והתיירות — יש תעמולה אנטי-ישראלית ארסית לא רק בעיתונות המצרית, אלא גם במוסדות שונים באו"ם ובעולם: ההתנחלויות, שלא הפריעו להליך השלום בתקופתו של סאלח, הפכו להיות אבן נגף בפני החזרת השגריר המצרי לתל-אביב.

לא בכדי אמר ערפאת לפני כשנה: "אנו נתקרב למצרים באותה מידה שמצרים תרחיק עצמה מהסכמי קמפ-דייוויד". ולא בכדי מציין ערפאת מפעם לפעם, שמצרים של מובארק איננה מצרים של סאדאת.

קשה להאמין שלא חל כל שינוי במצרים נוכח התקרבות אש"ף, וקשה להאמין, כי לא חל כל שינוי במצרים נוכח התקרבות חוסיין.

מובארק אמר אתמול: "כפני האומה הערבית המלוכנת עומדות משימות דחופות — שחרור הארמה הכבושה, כינון המולדת הפלשתינית בפלשתיין גופה ופיתוח כלכלי לרווחת העמים העובדים". והי לשון חרשה של מצרים. חוסיין מגיע לקהיר — הלך הורירי אצל העורב — ויש לכולנו כל הסיבות לחשוש, כי עתה פניה של מצרים הן בחזרה להנהגת העולם הערבי, אפשר במחיר נסיגה מהסכמי קמפ-דייוויד.

אנחנו קוונטין, שגריר ארצות-הברית בכוויית, נפגש עם הרכה שגרירים ערבים. ועם אנשי ממשל בכוויית, כראיון לעיתון הכווייתי "אסיסה" לפני כחודש הוא אמר: "היחסים בין ירדן ומצרים וכן מצרים וברית-המועצות והדינמיקה החדשה כאש"ף מעידים שהקיפאון ביחסים במזרח התיכון פתוח חרף. לדעתי, אלה צעדים חיוביים. חל שינוי עקרוני בהסכמי קמפ-דייוויד. מה שקורה כעת אינו המשך של קמפ-דייוויד. המצרים אמרו בכידור, שאין לכן קשר לקמפ-דייוויד".

אלה החששות הכבדים, שנוכחם צריך לראות את המתרחש סביבנו: גם את מה שמתרחש ברכת-עמון וגם את מה שמתרחש בקהיר. עלינו להיזהר, פן יבנו אלה על הנאיביות הישראלית, ואולי עוד יותר מכך על הנאיביות האמריקנית. המתכשמות ממנוחים כמו "שטחים תמורה שלום", והפחתת פתח לוויכוחים, האם אמרו "שטחים" או אמרו "השטחים", עם ה"א הידיעה או בלעדית. עלינו להפסיק את הלך הנפש הזה, שלפיו תמיד עלינו לוותר, תמיד לתת שטחים, תמיד להסתכן, תמיד לעשות מחוות, בעוד הערבים אינם צריכים אלא לומר שהם מסכימים לשלום. זהו הרגל מגונה. תמורת שלום — חוסיין יקבל שלום. יש להפסיק עם המחוות, משום שהן נוטעות תקוות בלב ידידים ובלב אויבים, שאנחנו מוכנים לפשרות טריטוריאליות, לעמים הרכה מעבר למה שאנחנו היינו מוכנים, קל וחומר כאשר אין שום אפשרות לפשרה טריטוריאלית.

מדינת ישראל צריכה לאותת באופן הברור ביותר, שכל דבר הקשור ביחמת חוסיין הוא פג. הוא נפל, אין לו סיכוי. האיתנות הברור ביותר שהיחמה אינה אפשרית הוא הגברת תנופת ההתנחלויות, אין להחזיר אף שער אחד ביהודה ובשומרון. כל הסכם וכל הסדר עם ירדן או עם מצרים לא יהיה הסדר טריטורינלי ביהודה ובשומרון.

מבחינה טקטית עלינו להיצמד להסכמי קמפ-דייוויד. עתה המהלך המצרי והירדני הוא להטות א ישראל מן ההסכם הבין-לאומי היחיד שגם ארצות-הברית מחויבת אליו. כרגע שאנחנו נעשה צעד אחד כדי להינתק ממנו, נתחיל הכול מן

הערכיות את המדינה הפלשתינאית ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה, אשר במשך 18 שנה היו בשלטון מצרים וירדן?

כמובן, אינני מצפה שאוהדי אש"ף או אוהדי ההידברות עם אש"ף ששקרכו יסבירו לי את הסיבה. אבל — תחפלאו, חברי הכנסת — את התשובה על שאלה זאת קיבלתי דווקא מאחד ממנהיגי אש"ף, מאביראיד, אחד מסגניו של ערפאת, כנאמו המרכזי בוועידה, שבו הוא פנה אל חברי הוועידה, וזכרו על יחסו השלילי של חפז אל-אסד לאש"ף הוא אמר להם: "האם אתם חושבים ששנאתו של המשטר בסוריה ושנאתו של אסד לאש"ף היא שנאה אישית לערפאת? — לא ולא. האמת המצערת, שעלינו להכיר בה" — הוא אומר — "היא, שהמשטר הבעתי בסוריה שולל תכלית השלילה את הרעיון של הקמת מדינה פלשתינאית עצמאית. אין זו שנאה אישית לערפאת אלא שלילה עקרונית של מטרותנו". והוא הוסיף ושאל: האם רק סוריה כך? ובכן, האמת היא, שעם מדינה ערבית אינה מעוניינת בהקמת מדינה פלשתינאית עצמאית.

ככל שאני מהרהר בנושא זה, חברי הכנסת, יש שנדמה לי, שהמדינה היחידה באזור הזה של העולם שבה מדברים בכנות — לא כמס שפתיים — על הקמת מדינה פלשתינאית היא מדינת ישראל.

שואלים אותי חברים שונים: איך אתה יכול להתעלם מקיומו של עם פלשתינאי? ואני חוזר ומשיב: אינני מתעלם מקיומו של ציבור פלשתינאי החי בשטחים. לדעתי, כל פתרון — כפי שאמרתי — חייב להביא בחשבון את בעיותיו, את קיומו ואת מאווייו של הציבור הזה. אולם לעולם לא אקבל את ההאשמה הזאת, המוטחת בעם היהודי, שאנו לא עשינו די כדי למצוא שפה משותפת עם הציבור הפלשתינאי. ההיסטוריה של מאמצי התנועה הציונית למצוא שפה משותפת עם היישוב הערבי, שחי בארץ-ישראל, ועם העולם הערבי היא היסטוריה רבת הילולים, שתחילתה עוד בתקופה שקדמה להקמת המדינה. מה לא עשינו כדי לפלס דרכים לחיים משותפים לנו ולהם באזור זה של העולם?

עיקר הפעולה הזאת נעשה, כמובן, על-ידי מחנה העבודה בישראל. אלא שכל ניסיונותינו התנפצו אל מול גלי שנאה, שלוכתה על-ידי מנהיגות ערבית עוינת בארץ-ישראל. מנהיגות זו הסיתה את ההמונים לצאת למלחמה נגדנו, כדי למנוע את הקמת מדינת ישראל, אף שבאותם ימים היינו מכונים לוותר על המחצית השנייה של ארצנו ואף שאמרנו, וניסנו לשכנע, שלמען שלום בינינו לבין הפלשתינאים ולמען דר-קיום בין שני העמים — הבה נקים שתי מדינות, מדינות אחיות, שתחיינה זו לצד זו בשלום. אלא שהתשובה היתה: או הכול, או מלחמה — ורק מלחמה שבה יושמד העם היהודי, ולא יישאר מי שיקים את המדינה הישראלית.

מדוע מצויים בינינו כה רבים, המעוניינים לשכוח את העבר המצער הזה?

כן, חברי הכנסת, כשאני חושב על כל אותם מאמצים רבים ובלתי נלאים שעשינו — ועודנו עושים — להידברות עם העם הערבי, יש שנדמה לי, שמה שמסמל ומאפיין אותו הוא הרמעות, התקווה והאצילות הנאורה.

תמיד, לאחר כל מעשי ערנות, טרור ומלחמה שפקדו אותנו והשאירו אותנו עם האבל ודמעות השכול, פיתחנו בלבנו ובהכרתנו תקווה חדשה ליסכיו שלום ולהבנה עם העולם הערבי. זהו הצד היפה שלנו. איזה עם בעולם עבר ניסיונות כה

הציבור הפלשתינאי ביהודה, בשומרון ובמרחב עזה. מבחינה עקרונית לא יכולה להיות הכרה באש"ף מצד מדינת ישראל, כי אש"ף מייצג את הרעיון הפלשתינאי המדיני, המבוסס כולו על השאיפה לרשת את מקומה של הישות הציונית, הריכוזות הישראלית, לאחר חורבנה. לכן, עלינו להבדיל בבירור בין הציבור הפלשתינאי החי בארץ-ישראל, שיש חובה לשתפו בהסדרי שלום, לבין אש"ף, המייצג את הישות הפלשתינאית המדינית.

אדוני היושב-ראש, ברשותך ארשה לעצמי להגיד לכל אלה, שכה האמינו כאן שהנה קרב ובא היום שיחול שינוי מהותי באידיאולוגיה של הרעיון הפלשתינאי המדיני, ולכל אלה שניבאו לנו, שכמועצה הפלשתינאית הזאת יבטלו אותם סעיפים הקוראים להשמדת ישראל, כי החלטות הוועידה וסיכומיה, והנאומים שנשמעו בה, לא היה בהם שום ניסיון לבטל את אותם סעיפים ולא לשנות אף לא רעיון אחד באמנה הלאומית, הקוראת להשמדת מדינת ישראל. לא בוטלו הסעיפים, לא שונתה האמנה. אדרבא, הוועידה חזרה ואשררה מפורשות, כי הישות הפלשתינאית המדינית שואפת לרשת את מקומה של הישות הציונית.

אולם, חברי הכנסת, בכל זאת מצאתי נקודת עידוד קטנה בנאומי של המלך חוסיין. אינני מתעלם מן המגבלות שהוא הכניס את עצמו לתוכן. גם אינני יכול להתעלם מהאומץ שהוא גילה בהופעתו בוועידה של שואפי דמו, בקוראו להם לקבל את העיקרון של 242 — עקרון המשא-ומתן לשלום עם ישראל. עלינו להיות כנים ולהודות, חברי הכנסת, כי רק בזכות החלשת מעמד אש"ף, בעקבות מבצע "שלום הגליל", היה חוסיין יכול להרשות לעצמו להעז ולדבר לפני הנהגת אש"ף כפי שדיכר.

אני מאמין, כי בוא היום, שיהיה עלינו לגלות נכונות ליוזמות ישראליות, ולא לחכות ליוזמות אחרות, כדי לקדם את ההידברות עם ירדן, תוך שילוב הציבור הפלשתינאי החי בשטחים בתהליך. במהלך זה אנתנו צנטרף להכרעה הכרעה בין שני זרמים במדינת ישראל. אולם, לפי הערכתי, עוד לא הגיע הרגע שנתנו נועזת את הממשלה על דבר שהוא כולו נתון כערפל, שעדיין אי אפשר לחדור דרכו ולראות את ניצוץ התקווה בו.

אדוני היושב-ראש, מצויים בינינו אנשים וחוגים שונים, המאמינים באפשרות של הידברות בין ישראל לאש"ף, בין מדינת ישראל לישות הפלשתינאית המדינית. תוגים אלה מנסים לשכנע אותנו, כי אם תגלה ישראל נכונות להכיר באש"ף ולוותר על כל השטחים ששחררו במלחמה שנכפתה עלינו ב-1967, יהיה ניתן להשיג הכרה מצד אש"ף במדינת ישראל ונכונות לשלום עמה. לכל אלה ברצוני להזכיר, כי האמנה הלאומית הפלשתינאית, המדרכת על השמדת ישראל, נכתבה שלוש שנים לפני ששחררנו את יהודה, שומרון ועזה. שלוש שנים לפני כן נקבע כמועצה הפלשתינאית הלאומית, שהתכנסה בירושלים, שהמטרה העליונה המוצהרת של אש"ף היא הקמת מדינה פלשתינאית ערבית על חורבותיה של מדינת ישראל.

מותר לי לשאול את כל אלה הקוראים לנו לפעול למען הבנה עם אש"ף: האומנם נכונה הגרסה שלהם, שהבעיה הפלשתינאית היא לב הסכסוך הערבי-ישראלי, וכל עוד לא ימצא פתרון לבעיה הפלשתינאית ולא תינתן להם רק פיסת קרקע קטנה, כדי להחזיר להם את הכבוד ואת הישות הפלשתינאית, לא ייכון שלום עמנו? אם נכון הדבר — ישיבו לי כל אוהדי ההידברות עם אש"ף: מדוע לא הקימו המדינות

אמנון לין (המערך):
וכן, חבר הכנסת, הרעיון הפלשטינאי שונה מהעמדה של מדינות ערב. אם אמרתי שעצם קיומה של מדינת ישראל אינו מערער את יסודות הקיום של שום מדינה ערבית, הרי ככל יום, בכל שעה שמדינת ישראל קיימת, מערערים את יסודות קיומה של הרעיון הפלשטינאי המדיני. אין שום מקום לפשרה בין מדינת ישראל לבין הרעיון הפלשטינאי המדיני. יש מקום להסדרים ולפשרות בין מדינת ישראל לבין ציבור פלשטינאי החי במדינת ישראל, ולזאת אנחנו שואפים.

עבדאללה דראושה (המערך):
אמור: העם הפלשטיני.

אמנון לין (המערך):
חבר הכנסת דראושה, אם רק תצטייד בסבלנות, אשיב גם לך ולכמה מהלכים שלך.

הו"ר ש' הלל:
לא, לא, אתה צריך לסיים.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

יקטור שמיטוב (מפ"ם):

הו"ר ש' הלל:
רבותי חברי הכנסת, הסימפוזיון נגמר, אנחנו חוזרים לסדר הטוב.

אמנון לין (המערך):
כאן המקום לשאול — ואני בא לשאול את אלה מבין ערביי ישראל, הנאבקים למען הידברות עם אש"ף ואת אלה מבין היהודים הרואים בהידברות עם אש"ף דרך יחידה לשלום: האין זה מובן לכם, שהקמת מדינה פלשטינאית בשטחים המוחזקים חייבת לגרום הידרדרות למצב קיצוני בשטחים, שיספיע קשות על ההתנהגות של ערביי ישראל? המדינה הפלשטינאית, שבה יתנהלו מאבקים קיצוניים, לא תשאיר מקום למתינות. המתן ייחשב לבוגד.

עבדאללה דראושה (המערך):

אמנון לין (המערך):
אולם, חברי הכנסת, יש סיבה חשובה אחת שבעטיה אסור לנו להסכים בשום אופן שתקום מדינה פלשטינאית ממערב לירדן. אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת, שמדינת ישראל היא המדינה היחידה באו"ם שהכיר בה בלי להכיר בגבולותיה, אם נסכים להקים מדינה פלשטינאית ממערב לירדן, זה יהיה האינסטיטוט, זו תהיה הישות היחידה באו"ם, שתהיה לה הזכות לדרוש מהאו"ם להחזיר את מדינת ישראל לגבולות החלוקה של 1947.

אני יודע שיימצאו בינינו כאלה שיאמרו שאני מצויד התפתחות דמויות, לאלה אני אומר: מדוע לא נלמד מניסיונם של עמים אחרים באירופה, גרולים מאתנו, שהתעלמו מפילוסופיה אחרת שצמחה מאירופה? מה היה גורלם? חברי הכנסת, יש הבדל גדול בין אותם עמים לבין העם היהודי. ההבדל הוא שהעמים האלה היו יכולים לשנות, וכעבור ארבע שנים שוחררו, כי נשאו עמם שהיתה להם ההזדמנות ללמוד משגיאות מנהיגיהם, על-מנת שלא לחזור עליהן. אבל אנחנו, אם נשנה פעם אחת, מי יישאר כדי ללמוד משגיאותינו, על-מנת שלא לחזור עליהן?

מרים בחקופה כה קצרה, כמונו? איזה עם יצא לפעולה כה נהדרת וכה נאצלת בקרב בני אותו עם, שיצא נגדו למלחמת השמדה, כפי שעשינו זאת אנו במדינת ישראל? איזה עם בעולם לא היה מחייאש? ואנו לא התייאשנו. איזה עם בעולם לא היה מפתח דעות קיצוניות ושנאה נגד שכניו הערבים? ואנו נלחמים כל יום — כאן, בבית הזה, ומחוצה לו — על כל דעה קיצונית הנשמעת בקרב בני עמנו. לעומת כל העמים, ובניגוד לניסיונם של כל העמים בעולם, אנו לא התייאשנו, ותמיד אמרנו שהשלום הוא התקווה, שאנחנו מאמינים בה, ולמען השלום הזה צעדנו, פעלנו ועשינו.

לשום איש אין זכות להאשים אותנו, עברנו, מעשינו ומאמצינו להשגת השלום הם דוגמה לעמים כולם, דוגמה של הכלגה והתעלות למען אהבת האדם ולמען השלום. אלא שהחבר שהשלום, חברי הכנסת, הוא כמו האהבה, לא ייתכן שתושג אהבה בין שני אנשים, אלא אם כן שניהם שואפים להשיגה. לא ייתכן שהשלום ייכון בין עמים, אלא אם כן שני הצדדים פועלים להשיגו.

שואלים אותי: מדוע אתם כה נוקשים בסירובכם להיפגש עם אש"ף, המייצג את העם הפלשטינאי, ומדוע אתם מצהירים כעת וכעונה אחת, שאתם מוכנים לשוחח עם כל מדינה ערבית שהיא, ואפילו הקיצונית שבה? האם זה מפני שאש"ף מבצע פעולות טרור ורוצח נגד מדינת ישראל, באזרחים שלווים חפים מפשע? האם זה מפני שהם גרמו לכם כל כך הרבה אבדות? והרי המדינות הערביות כולן גרמו לכם הרבה יותר קורבנות, רצער, וסבל, ורמעות כמלחמותיהן נגדכם.

על שאלה זאת יש שתי תשובות. הראשונה — כל אדם בישראל חייב לשנן לעצמו, כי הישות הפלשטינאית המדינית, שהנהיגה את הציבור הפלשטינאי, איבדה את זכותה להיות צד במשאומותן עמנו מאותו שלב שבו היא העבירה את הטיפול בשאלת ארץ ישראל לידהן של המדינות הערביות, ב-1948, ומאותו שלב שבו הן יצאו למלחמת השמדה, כדי למנוע את הקמת המדינה.

אולם, חברי הכנסת, יש, כמוכך, גם נימוק עקרוני-מהותי. ההבדל המהותי הגדול בין הישות הפלשטינאית המדינית לבין כל אחת מהמדינות הערביות הוא בכך, שאנו מאמינים שאובייקטיבית אין ניגוד קיומי בין מדינת ישראל ובין כל אחת מהמדינות הערביות. עצם קיומה של מדינת ישראל, ללא כל קשר לגבולות, אינו מסכן ואינו מערער את הבסיס לקיומה של אף מדינה ערבית אחת, וכן גם להיפך. עצם קיומה של כל אחת ממדינות ערב אינו מעמיד בסכנה ואינו מערער את היסודות הקיומיים של מדינת ישראל. לו רק נעלמה דוקטרינת השמדת מדינת ישראל בארצות ערב, היינו מוצאים שאין בעיה, שאי-אפשר לפתור אותה במשאומותן חיובי בינינו. לכן, העמדה העקרונית של מדינת ישראל מאז ועד היום — שכבוא הזמן יושג השלום רק בין מדינות ערביות לבין מדינת ישראל — היא עמדה שיש עמה גם היגיון וגם תקווה.

עבדאללה דראושה (המערך):

הסכסוך החליל בין עמים.

אמנון לין (המערך):

הנציג של העם הערבי, הנציגות של העם הפלשטינאי, היא שהעבירה את הסכסוך הזה לטיפולן של המדינות הערביות.

יוסי שריד (התנועה לזכויות, האזרח ולשלום):

הוא לא אמר שיש עם. הוא אמר שיש ציבור.

יקטור שמיטוב (מפ"ם):

אמנון לין (המערך):

אני חושב בפירוש, שממשלת ישראל צודקת. ראש הממשלה וממלא מקום ראש הממשלה ביטאו זאת באומרים, שאם יש מקום לניסיונות של אורחים ישראלים, בין שהם חברי הכנסת, בין שהם עיתונאים ובין שהם שרים, לבשר או לפנות לאש"ף, לפלשתינאים או למדינות ערב, שישנו את הפילוסופיה של השמדת ישראל בארצות ערב — ניסיונות אלה יכולים להיעשות אך ורק כדיעת הממשלה, גם אם לא בסמכותה. אין לאדם זכות לגלות יוזמה עצמית, בלי שקיבל אישור לכך מהממשלה.

אני מקווה שהכנסת כולה וכל הקהילה הפוליטית בישראל ילמדו מהמקרה הזה לגבי ניסיונות של אנשים אחרים או ניסיונות חוזרים ונשנים של אנשים, שירצו ליוזם מהלכי שלום בעצמם. אין מקום אלא למהלכים שאושרו על-ידי הממשלה.

דן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שמא, חס וחלילה, מישור יקדם את השלום. זה פשוט רעיון גאונני.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת רן כהן, הוא כבר סיים את דבריו. תודה לחבר הכנסת אמנון לין, רשות הדיבור לחבר הכנסת אלעזר גרנות, בבקשה.

דן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת רן כהן, הוא כבר סיים. אם אתה רוצה לדבר אתו בחוץ, בבקשה. אל תפריע לאחרים. אל תפריע לחבר הכנסת אלעזר גרנות להתחיל את דבריו בצורה מסודרת.

אחרי חבר הכנסת אלעזר גרנות תדבר חברת הכנסת גאולה כהן.

אלעזר גרנות (מפ"ס):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, שמעתי בקשב רב את דבריו של ראש הממשלה, שמעתי גם את ההודעה של סיעת המערך — לא את דעתו של חבר הכנסת אמנון לין, כי אם את ההודעה של סיעת המערך. כמשך נאומי, עד תומי, אספיק בוודאי להתגבר על מה ששמעתי, ולהגיב.

חברי הכנסת, משהו קורה במזרח התיכון, משהו מתרחש, משהו קורה בין עירק לסוריה, בין עירק לירדן, בין עירק לארצות-הברית, בין ירדן למצרים, בין ירדן לאש"ף. משהו מתרחש כאן, מתקיימת ועידה של המועצה הלאומית הפלשתינאית בעמאן. זה עצם האירוע. המלך חוסיין נואס נאום, שמענו קטעים ממנו, מתוכנו של הנאום. אבל אליבא דראש הממשלה, העניין הוא של היחסים הבין-ערכיים, אירועים פסיכודליים. הם אינם נוגעים לנו, אינם נוגעים לשלום עם ישראל. אנחנו מחוץ לאזור. הכול מתרחש אצלם. עניינים משפחתיים. לא יפה להתערב. אנחנו במגדל השן שלנו.

אינני יודע אם יונת שלום מרחפת על פני ירושלים. אולי העוף הלבן המזרחי הוא רק עורב לבן, מין חיה שכזאת. מין עוף כזה שאיננו קיים, עורב לבן עובר על העיר — ובידורשלים לא אכפת, פשוט לא אכפת. הקרקע זעה מתחת לרגלינו, זרמים של לבנה רותחת, של איכות, של שנאות, של אינטרסים. הכול מתנגש ומצטלב. נוצרות כריתות חדשות, אולי לרגע, אולי לשעה. אבל מדיניות היא תפיסת הרגע. היא תפיסת השעה. גם תאריך הקמתה של מדינת ישראל היה תאריך של מדיניות, של תפיסת רגע שבו נוצרה קונסטלציה בין-לאומית מסוימת של התקרבות והתרחקות בין גושים ובין מעצמות. עוד לא הגיעו ימות המשיח. אבל — שום דבר?

בסיום דבריו אני רוצה לומר לחברי הכנסת, שאני משוכנע, כי לא לעולם נחיה על החרב. אני רואה לנגד עיני התפתחות מעניינת מאוד בארצות ערב, התפתחות המבשרת טובות, התעייפות של מדינות ערב מהעיסוק באש"ף. הוא הפך למטרד, ורוצים להיפטר ממנו בעולם הערבי. זה ייקח קצת זמן. כפי שאמר ראש הממשלה — אני מצטט אותו — עלינו להיות סבלנים, ואם נגלה סבלנות, גם נגיע לרגע שבו שנמצא את בעלי-הברית שלנו במדינות ערב, הססמה שלנו צריכה להיות: האויבים של היום במדינות ערב הם בעלי-הברית של המחר.

בבואי לסכם את דבריו אומר רק משפט אחד או שניים. כרגע עוסקים אנו, כמסגרת הצעות לסדר-היום, גם בפרשה שהיתה עם חבר הכנסת עכד-אלוהב דראושה. אני רוצה לומר לחבר הכנסת דראושה הנמצא כאן וגם לחברי הכנסת —

היו"ר ש' הלל:

כל זה בסיום של אותם שני משפטים? דומני שאתה נכנס פה לעניין חדש.

אמנון לין (המערך):

אני חושב שזה כדאי. הוא מעניין מאוד לשמוע.

היו"ר ש' הלל:

זה כדאי מאוד, אבל כבר עברת את מסגרת הזמן שלך.

אמנון לין (המערך):

אני כבר מסיים.

היו"ר ש' הלל:

כבר אינכם מקיימים ישיבות סיעה? אינני מבין.

אמנון לין (המערך):

אינני מזלזל ואני חש — — —

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת אמנון לין, זמנך עבר, אל תיכנס לסמטה שלא תצא ממנה.

אמנון לין (המערך):

אדוני היושב-ראש, תן לי לסיים את זה.

אינני מזלזל ברגשות של ערביי ישראל, ואני ער לכך שבעת האחרונה, יותר מכעבר, נמצא הציבור הערבי בישראל בקונפליקט קשה מאוד, כפי שאמר זאת המנוח עבדול עזיז זועבי: "עמי נלחם נגד מדינתנו". לכן אני גם מבין את הרצון, את הרחף של אדם לצאת ולהביא בשורה, לנסות ולשכנע את אש"ף לבטל את האמנה הלאומית הפלשתינאית או סעיפים בה.

מחמד ותד (מפ"ס):

באותו יום עמי רוצה שלום עם מדינתו.

היו"ר ש' הלל:

למה לכם להתערב בוויכוח סיעתי?

אמנון לין (המערך):

אני בטוח, שהכוונות של חבר הכנסת עכד-אלוהב דראושה היו כוונות טובות. אני בטוח, שהוא האמין בכנות שתהיה לו אפשרות להופיע ולנסות לשכנע.

מאיר כהנא (תנועת כך):

אשרי המאמין.

אמנון לין (המערך):

אבל, חברי הכנסת, אי-אפשר שמדינה תאפשר שכל אדם ייקח לידי את המהלכים להציע את תנאי השלום בעצמו.

מחמד ותד (מפ"ס):

שראש הממשלה יצא מתוכה, ושכלל הידוע לי הוא שייך אליה עד היום.

מיכאל איתן (הליכוד):

אבל הוא גם חתם על קור יסוד.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

המלך הירדני פונה אל ראש ממשלת ישראל ומודיע לו: אני מוכן לעשות שלום על בסיס 242 ועל בסיס פשרה טריטוריאלית, כלשונונו אנו. הוא הוסיף עוד כמה דברים: ועידה בין-לאומית. ראש הממשלה אינו רוצה ועידה בין-לאומית. לזה הוא לא התחייב במצע מפלגתו.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

איפה דיבר חוסיין על פשרה טריטוריאלית?

אלעזר גרנות (מפ"ם):

רבותי, אני מבקש. על-פי הכלל של הודעות סיעות, זמני מוגבל. אני מוכן לשוחח אתך אחר כך.

אני אומר דברים ברורים ומפורשים, ורק לאנשי מפלגת העבודה יש רשות להכחיש את דברי בעניין זה. האם שלום תמורת אדמה זה לא פשרה טריטוריאלית? האם 242 זה לא 242?

ראש הממשלה שוחח. שמונה ימים נשארה הקריאה הזאת, היד השלוותה הזאת של המלך הירדני — וכל בית בישראל ראה אותה. זה לא היה סוד. זה היה בכתינו — בלא תגובה.

לא הייתי מזכיר עכשיו — לא בשל ביקורת, אלא לצורך העניין — את חבר הכנסת דראושה. אבל ראש הממשלה יכול לקבוע לעצמו בוודאות: השתיקה שלו הייתה הגשר שעליו יצא חבר הכנסת דראושה לאן שיצא. השתיקה הזאת היא הגשר שהולך את חבר הכנסת דראושה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

לזה אני מסכימה.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

הזכר כאן המונח עבדול עזיז וזעבי. למי שלא מבין — חבר הכנסת לין הזכיר את חבר הכנסת זועבי, שאמר: במתח הנורא הזה, בסתירה הנוראה הזאת, שעמי נלחם במדינתו ואחר-כך אין עם. הסתירה הזאת קיימת רק מפני שיש עם. אנחנו חיים אתה פנימה. בידינו לקבוע האם זו תהיה סתירה אנטגוניסטית, סתירה שאין לה התרה, או שהיא תהיה סתירה שאפשר להתיר אותה על-ידי הכרה הדרגתית וכבוד הדדי.

בשעתו, היה מי שחיכה לטלפון. והוא לא שמע את הצלצולים. עד שאנחנו שמענו את הטלפון שהוא באוקטובר 1973, ביום כיפור, ואווזינו צללו. הפעם המלך חוסיין לא טלפן. זה לא היה בטלפון, זה היה במחזה, וכל העם ראו את הקולות. אבל ראש הממשלה שלנו לא שמע. האומנם הוא לא שמע? הוא שמע, שמע גם שמע, אבל על מסך הטלוויזיה ניצבה לעומתו דמותו של שר החוץ. הוזהרנו אתכם, אמרנו לכם, שזאת תהיה ממשלה שתיק, אמרנו שביום שתיקמו את הממשלה הזאת לא תוכלו לעמד במה שנתחייבתם לו כלפי בוחרים.

חברי הכנסת, כל יום שאין מתקרבים בו לשלום הוא יום שבו מתקרבת המלחמה. בידינו לקבוע, האם המזרח התיכון יהיה נהר שעליו צפה גולגולת שעליה נאמר: על דאטפת אטפון וסוף מטיפיך יטופון — זאת קללה נוראה, זה המשך ההרג והרצח: או שמא זה יהיה נהר, שעליו אנחנו נשלח את לחם השלום, כדי למצוא אותו ברכות הימים.

היתה מועצה פלשתינאית בירדן. הולכת ומתקרמת מעין ברית מצרית-ירדנית-פלשתינאית. מה משמעותה? לפני שנפתחה המועצה, ביקשנו שבבית הזה ייערך דיון. הרגשנו כדברינו, שאנחנו יודעים שתיינה הצהרות מקוממות. ואכן היו. אבל האם אין משמעות לעריכת הוועידה הפלשתינאית הזאת בירדן? האם היה זה רק מחוסר ברירה? וגם אם היה זה מחוסר ברירה, עובדה היא שהוועידה נערכה בירדן.

אבל שר החוץ של מדינת ישראל אינו מבין כלל מה הם רוצים מאתנו. אך מה לי כי אלן על שר החוץ? הם "הציבור הפלשתינאי". על-פי חבר הכנסת לין — מה הם רוצים מאתנו? שר החוץ אמר: אנחנו מוכנים לתת שלום והם רוצים שטחים. מאתנו תובעים את כל הוויתורים.

ארוני שר החוץ, אנחנו תובעים גם מהם ויתור. שמכחינתם הוא ויתור גדול מאוד. בלי מידה מסוימת של אמפתיה, אי-אפשר לעשות שלום עם אויב, שרוצים לעשות עמו שלום ולקיים, במידה מסוימת, את אותה מצווה גדולה של הפיכת אויב לאוהב. אני עוד לא הגעתי לימי האוהב, אבל לפחות אנסה להמעיט את האיבה.

הם יכולים לתת את השלום. כלעדיהם לא יהיה שלום. אנחנו יכולים לנצח במלחמות. הם לא יכולים להדביר אותנו במלחמות. הם לא יכולים לנצח אותנו, אבל שלום לא יהיה כלעדיהם. קראו להם ציבור, קראו להם עם. אני קורא להם עם — העם הפלשתיני. עד שלא תיפתר בעייתו, לא יהיה שלום גם לנו. את זה הם יכולים לתת. ניצחון אנחנו יכולים לתת לעצמנו. אולי אנו אפילו יכולים להכניע אותם, אולי אפילו להכריע אותם, אבל שלום — רק הם יכולים לתת. הם נותנים משהו.

בנוכחותם, בוועידתם, עמד המלך חוסיין והוריע, שהוא בעד תוכנית שלום המבוססת על החלטת מועצת הביטחון 242 ועל שלום תמורת אדמה. המלך חוסיין עשה מחווה לראש הממשלה שמעון פרס. לפני שנה עמד על הבמה הזאת ראש הממשלה הנוכחי וטען כשם מפלגתו — היום שמענו סיעה אחת, אם אכן הייתה זו הודעת הסיעה — שאין להיבט את ירדן בהסכם קמפ-דייוויד. כי היא לא היתה שותפה לו. עם ירדן אנחנו צריכים להיות מוכנים לעשות שלום על בסיס החלטת 242.

שבח וייס (המערך):

זו סיעה חופשית.

יאיר צבן (מפ"ם):

סיעה דגמית.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אבל זה אינו הכול. היום שמענו נאום בלי 242. כאשר ראש הממשלה ציטט את חוסיין, הוא הזכיר את 242. כאשר הוא הביא את עשרת ראשי ממשלת ישראל — 242 נעלמה. גם לנוקה קריאת-ביניים היא לא הוזכרה למקומה.

אבל היה כאן חידוש נוסף, חידוש מיוחד במינו: לא שלום תמורת שטחים, אלא שלום תמורת מלחמה.

מהי הפשרה הטריטוריאלית, שבה דגלה מפלגת העבודה במצעה, אם לא שלום תמורת שטחים?

שבח וייס (המערך):

היא דוגלת בזה עד היום.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

רבותי, אני מתחייב בהכנה, גם אם לפעמים תוך מחאה, לעמדות של כל אחד ואחד מאתנו. עכשיו אני מדבר על סיעה,

עצמם, אלא גם של ירדן, גם של מצרים. לא ערפאת התמתן, אלא חוסיין הקצין. זאת האמת. שמענו עכשיו את מר פרס, את ראש הממשלה, אומר שכאשר מדברים לא יוריס. זה נשמע יפה. אבל כאשר לומדים קצת, קצת, את ההיסטוריה שלנו ואת העבר הקרוב, רואים, שכאשר מדברים מתוך עמדת כניעה ו"התקפלות" שמומנה לחצים ומולידה ויתורים — מהדיבורים האלה יכול להיוולד גם ירי נורא ואיום. אינני רוצה להזכיר פה את הדיבורים אחרי מלחמת ההתשה — צריך לדבר עם מצרים, והיתה "מלכת האמבטיה", והיה מכתב השמיניות, והיה לחץ, מין "שלום עכשיו" של הימים ההם, לדבר, לדבר, לדבר, דיבור, חתמו, ולמחרת קירבה מצרים את הטילים. זה היה הפתח למלחמת יום כיפור. לא יוריס כאשר מדברים? — חלוי מה אומרים כשמדברים. מלחמת יום כיפור הולידה את הסכמי קמפ-דייוויד, ואינני רוצה עכשיו לנתח למה ואין.

ובכן, אדוני היושב-ראש, חתמנו על הסכמי קמפ-דייוויד. זה היה פשע. אבל למולנו, מצרים "ירדה" מזה, ואפשר להוכיח זאת — מה שנותן לנו אפשרות שלא להמשיך את מדיניות הסלמי של קמפ-דייוויד. בתוך סעיפיו של הסכם זה, אם נמשיך אותם, עדיין קיימות סכנות נוספות למדינת ישראל. אבל הליכוד, במקום להודות לאל ולהגיד "אל מלא רחמים" על המת הזה, מתעקש שהמת הזה הוא חי. והטעון — העיקר שיש מגעים. זה טוב שיש מגעים. זה נותן לי להמשיך משל על אשה שבעלה כל הזמן מכה אותה אבל היא אומרת: העיקר שיש מגע. הוא מכה אותה, הוא נוגע בה, אבל העיקר שנמשך המגע. יש מגעים.

עבד-אללה בראושה (המערך):
איזו הקבלה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):
מצרים ממשיכה להכות כלי הרף בנושא של הסכמי קמפ-דייוויד, מכה אחרי מכה, הפרה אחרי הפרה, אבל בכל זאת יש מגע.

אדוני היושב-ראש, נכון, משהו הולך ומתרחש ו"מתבשל" היום סביבנו. ואנחנו "אאוט". בזה צדק חבר הכנסת גרנות, אנחנו "אאוט". אנחנו צריכים להיות בפנים. אין פירושו דווקא לשבת אל שולחן אחד אתם, ווראי שאין פירושו לנסוע לכנס מחבלים ברכת-עמון, חבר הכנסת בראושה. בפנים זה לשבת סביב שולחן הממשלה בירושלים, ומירושלים להודיע לירדן ולכל אלה המעוניינים: א. אם ירדן תיתן בסיס למחבלים בארצה — וגם הרשות לקיים את כנס המחבלים הזה, דבר זה עצמו כבר היה בסיס שממנו נזרו קטיושות, לא רק בליסטרונות מדיניות — ישראל תראה את עצמה חופשית לפעול. היא פעלה למען שלום הגליל, של"ג, והיא תפעל למען שלום הבקעה — של"ב: ב. אם ירדן תחוס, או תיקח חלק, במלחמה על ישראל, וצה"ל יעבור, במלחמת מגן, את גבול הירדן למדינת ירדן — לא נבוא לשם כושים.

המערך צריך לדרת מהאופציה היידינית ולהודיע לירדן, שכל זמן שירדן אינה מוכנה — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
אנחנו באים עם טנקים לרבת-עמון.

גאולה כהן (התחיה-צמח):
— — — אנחנו ויתרנו על שלושה רבעים של ארץ-ישראל, אדוני.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
גברתי.

אני, על כל פנים, מוכרח לומר, שהיום הזה, יום נאומי זה של ראש הממשלה, נאום הסיעה של המערך, הוא יום קשה וחמור. אני מקווה שימים כאלה לא יישנו עוד, וחשבון הנפש שצריכים לעשות חברי סיעת המערך וחברי הבית כולו ייעשה, ונוכל להזדמן בפעם הבאה בדיון מעין זה בהרגשה אחרת, שלמדינה הזאת יש ממשלה. אני מוכרח לומר, שהיעדרותו של ראש הממשלה מדיון זה אינה מפתיעה אותי, מפני שלצורך העניין שבו אנחנו מדברים, קיימת אמרתו של צ'רצ'יל: ראיתי מכונת ריקה ומתוכה יצא ראש הממשלה.

היו"ר ש' הלל:

רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת אכנר חי שאקי.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אכן משהו מתרחש כאן. מהלכי אויבים מעבר לגבול, כמו גם מהלכי ידיים מעבר לים, מנסים לסגור עלינו, כך שלא תישאר בידי ישראל ברירה אלא להיכנע. המיואשים שבתוכנו אומרים: אין ברירה, נותתר. המאמינים שבתוכנו אומרים: אין ברירה, ניאבק. המפתחות, אדוני היושב-ראש, עדיין בידינו. כל זאת — בתנאי שנאמר את האמת גם לאויבים וגם לידידים אבל גם לעצמנו, שנקרא לדברים בשמם.

אדוני היושב-ראש, על מזבח מה שנקרא "קידום השלום" שוככות היום שתי פרות שחוטות, שתי אופציות מתות: אופציות קמפ-דייוויד והאופציה היידינית. אבל מכאן ומכאן ממשיכים הליכוד והמערך להחזיק בקרנות המזבח, וכפתוס גלילא. כמעט טוענים "ואף-על-פי-כן": הליכוד — ואף-על-פי-כן קמפ-דייוויד חי, וקיים, והמערך — ואף-על-פי-כן חתי האופציה היידינית. וזאת — כאשר אויבינו מכינים לנו אופציות ישנות וחדשות, ששמות את מדינת ישראל כולה על המזבח, כולה, יונים ונצים, כולה, מעבר מזה ומה לקו הירוק, וזאת — כאשר מובארק, עם חשלום מס שפתים לקמפ-דייוויד, כדי לספק חירוצים לאלה שרוצים לרמות את עצמם, כבר "ירד" מזמן מהאופציה הזאת שהוא חתום עליה, שבשבילה שילמה ישראל טכין ותקילין את כל סיני על כל מה שיש בו, ולמעשה סיכנה והחלישה את מדינת ישראל, והוא, מובארק, מדבר על אופציות הסותרות את ההסכם, ולכל הפחות על כך שהוא מוכן היום לאופציות חדשות, הכול לפי המקום, הזמן והשומע. וזאת — כשארצות-הברית מחדשת או מתכוונת לחדש את יוזמת רייגן.

הרי חוסיין טרק את הדלת מזמן בפני כל אופציה יידינית, והיום הוא טרק אותה שוב. חוסיין אומר: לא רוצה. אומר לו פה: אתה לא יודע מה אתה רוצה, אני יודע מה שאתה רוצה או מה שתוצה מחר. מה אומר פרס? — גם סאדאת אמר קודם כול לא, אני לא רוצה, ואחר כך ראינו אותו נואם מעל הדוכן בירושלים, אבל את העיניים של מי רוצה מר פרס לאחז? סאדאת, אכן, קודם אמר לא, ואחר כך אמר כן. מתי הוא אמר כן? מתי הוא בא לירושלים? כאשר שני כיסוי היו מלאים בהבטחות המחולטות שהוא מקבל את סיני, כולנו יודעים זאת היום. האם זה מה שרוצה היום פרס? האם "כן" כזה רוצה היום פרס מירדן? שחוסין יעמוד כאן על הדוכן עם כיסים מלאים בזהוד, בשומרון ובירושלים? ולמה תרצה זאת ירדן, כאשר חוסיין יודע מניסיונו, שהוא יכול להניח, שישראל תבלע כל דרישה מחוצפת ותקבל את תנאיו? אצלנו זה לא "בלי תנאים מוקדמים".

אדוני היושב-ראש, לכנס המחבלים בירדן יש משמעות אחת: תחרות של הקצנה. לא רק של חלקי אשף כינס לכין

מפני שנמאס לו, לחבר הכנסת דראושה, להתחפש למה שהוא אינו.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

את מנתחת דברים — — —

גאולה כהן (התחיה-צמח):

חבר הכנסת דראושה לא הטעה את הציבור. לזכותו אפשר לומר, שגם לפני הבחירות הוא נשא נאום בעד מדינה פלשתינאית ובעד הגדרה עצמית. ואנחנו יודעים שהגדרה עצמית כוללת לא מדינה לצד ישראל, אלא מדינה במקום ישראל.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

את לא מצינת — — —

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, עם כל ידדותי לחבר הכנסת דראושה — הזמן שלך אול מזמן.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

את ממש בלתי הוגנת. גם להגיד זאת וגם לפרש זאת — זה אינו הוגן.

מאיר כהנא (תנועת כך):

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אתה שחוק.

מאיר כהנא (תנועת כך):

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני לא מדבר עם חלאה.

היו"ר ש' הלל:

השאר לי לקבוע מה הוגן ומה אינו הוגן. חבר הכנסת רן כהן, אתה סתם מפרע. אל תתווכח עם חבריך.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

חבר הכנסת דראושה הוא פועל יוצא — — —

היו"ר ש' הלל:

בכל פעם שאחד הכהנים מדבר, כל הכהנים מתעוררים.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

— מהסכזופרניה של המערך. אם חוסיין טוב לנו וערפאת טוב לחוסיין — אז הידיד של ידידי הוא גם ידידי. הוא עשה חשבון פשוט: אחד ועוד אחד הם שניים, והסיק את המסקנות. שום דבר לא יעזור, אדוני היושב-ראש, ליונים ההומות שלנו במערך.

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן — — —

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אני כבר מסיימת, אתה רואה.

עד כמה שזה מגוחך — את הבסיס המדיני המשותף לליכוד ולמערך ולכל התנועות הציוניות נתן לאחרונה שר החוץ העירקי, שטען, שבכנסת מתנוססת המפה של ארץ-ישראל המובטחת מהיאור עד הפרת. אני לא רוצה להתייחס אל המפה, אלוהים הבטיח, הוא יכול — שיקים. זה אינו חפקיד. אני אומרת: מה המסר כעניין הזה? הרי הוא יודע שאין כאן מפה. וכי הוא אינו יודע שלא תלויה פה מפה?

היו"ר ש' הלל:

הוא עוד לא היה פה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

שלושה רבעים מארץ-ישראל. ואתה יכולת לשבת בכנסת ההוא, ולהרגיש הרבה יותר טוב ממה שאתה מרגיש כאן.

היו"ר ש' הלל:

לא, אני מציב — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

הוא שלח מברק ברכה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

המערך צריך להודיע לירדן, שכל זמן שהיא לא תהיה מוכנה לדבר, ממשכיה ישראל ביישוב יהודה ושומרון, כפי שעשה המערך אחרי מלחמת העצמאות. מה עשה המערך אז? הוא היה מוכן באמת לחלוקה. מישוה הזכיר זאת כאן. נכון, חבר הכנסת גרנות, הוא היה מוכן לפשרה טריטוריאלית, בשביל שלום. לא היה שלום, פרצה המלחמה — הוא יישב את כל החלקים שהוא שחרר. מדרע הוא לא עשה כך אחרי 1967? מדרע הוא לא עשה כך. ומדרע הוא עדיין משאיר את כל השטחים כקלף מיקוח? אפילו את תוכנית אלון הוא לא מילא. הוא נסוג מעצמו. זו כבר אינה ציונות מדינית.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

לשאלה הזאת אני שותף.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אתה שותף לשאלה, בסדר. זו כבר אינה ציונות לא מדינית. המערך אמר תמיד: הליכוד רק מדבר, הרביוניסטים רק מדברים. זו גם אינה ציונות מעשית, כי הוא אינו מיישב. זו ציונות ירחמיאלית. הוא יצא קירח מכאן ומכאן.

הפסדנו עשר שנים יקרות ביישוב יהודה, שומרון ועזה, מ' 1967 עד 1977. המערך התחיל בדרורו המדיני שלו מעצמו. הוא החזיק בחלקי הארץ כמו סוחר קרקעות. לא לחוסיין — זה נכון, חבר הכנסת גרנות — זכויות היצרים על "אדמה תמורת שלום", אלא למערך.

פרשת דראושה חייבת להיות פרשת דרכים של חשבון נפש מוסרי ומדיני. אני לא רוצה לדבר היום על המישור החוקי. התייחסתי אליו. כמו כן, לא אתייחס לצביעות של אלה כאן — איפה חבר הכנסת יוסי שרד? — האומרים: למען קידום השלום, למען מטרה שכזאת, לא חשובים כל העניינים הפורמליים האלה של הפרת חוק או אי-הפרת חוק.

אם בהפרת חוק אנו עוסקים, הרי שכפי שצריך להיות שוויון ביישום חוק, יהיה שוויון גם בהפרת החוק. אם יש היום קבוצה הרוצה ללכת ולהתיישב בשכם — היא תלך בהרבה יותר צדק מוסרי, היסטורי-ציוני, ואני אלך להזדהות אתם בשם קידום השלום, כי לפי דעתי זה יקדם את השלום הרבה יותר מכל מטרה אחרת.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אמרת שאת נגד הפרת חוק.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אבל אני רוצה להתייחס למישור הפוליטי. לא למישור החוקי ולא למוסר הכפול ולצביעות של חלק מחברי הכית הזה.

היו"ר ש' הלל:

אבל לגמרי בקיצור.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

כן, אני מסיימת.

אם חבר הכנסת דראושה גילה, שמתחת לצמר הכבשה התמימה המתונה של ערביי המערך נמצא עור הדוב, הרי זה

מה אירע בשבוע האחרון שהביא לדיון הזה? — נתכנסה מועצת אש"ף ברבת-עמון בחסותו של המלך חוסיין, שאף נתן לה את כרמיה. מה היא הכשורה שנתבשרנו מן המועצה הזאת ברבת-עמון? ובכן, האמנה הפלשתינאית נשארה כפי שהייתה: שנאת עולם לעם הזה ואי-הכרה בו כעם. המאבק המזוין הוא הדרך והוא התשובה. חוסיין מודיע "שלוש תמורות שטחיים", ומתכוון, למעשה, לנסיגה כוללת. ערפאת, כשהוא מגלגל עיניים כלפי אותה אספה גדולה שלפניה הופיע, רואה לנגד עיניו — הוא חוזר ואמר וחזר זאת שלוש פעמים בהתלהבות היסטורית — מה הוא רואה, מנהיגה של התנועה הלאומית הפלשתינאית, מה הוא רואה לנגד עיניו? הוא רואה את הכנסיות העשוקות ואת המסגדים הסובלים כירושלים. אם עוד נותר אדם אחד בארץ הזאת ובכנסת הזאת, הורצה לדבר אמת ולשמעו אמת — זה ראשה של המדינה החילונית הפלשתינאית. זוהי דאגתו. כל כך סובלות הכנסיות מדידה של ישראל וכל כך סובלים המסגדים המוסלמיים מדידה של ישראל.

אין זו אלא תמימות גדולה מצדך, ידידי חבר הכנסת דראושה — ואני פונה אליך מתוך ידידות, כי אני ידיר לכל אזורי ישראל ותהא השקפתו אשר תהא. אני רוצה להאמין בכנות הצעד שלך, אבל אנו, אתה חייב לי ולכולנו תשובה על כמה שאלות.

שאלה ראשונה — ב"הארץ" התפרסם שאתה מזדהה ככן העם הפלשתינאי, ואין לחמוק מן השאלה: "ישראלי שהוא אזורי ישראל, ואשר נשבע אמונים למדינת ישראל, יכול להזדהות עם דרישות של עם כלשהו, אבל לומר שהוא רואה את עצמו בן לעם — — —

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

מה ההתנגשות?

הי"ר ש' הלל:

תן לו לגמור את השאלה.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אני אדם בריח תכלית הבהירות. סבלנות של דקות תבהיר לך למה אני מחכוון.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

— — —

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת דראושה, קודם כול, תן לו לגמור את השאלה, אולי תבין לפחות מה הוא שואל.

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

אין התנגשות בין היותי בן העם הפלשתינאי לבין היותי אזורי ישראלי נאמן למדינה.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אתה נתכוונת להופיע בידן, כדי לומר למועצה הפלשתינאית: בטלו את האמנה הזאת ובטלו את המאבק המזוין. אתה אפילו לא זכית לכך שירשו לך להיכנס לארץ הזאת, ולא במקרה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

רצית להעליב אותו, או לשאול שאלות?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אל תפריע לי, אני אינני מפריע לך. אתה שכ ותקשיב.

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת צירלי ביטון, אני מבקש ממך, אינך יכול לעבור ממקום למקום, ובכל מקום לעשות מהומה קטנה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

המסר הוא אחר. המסר הוא, שהמלחמה בינינו היא לא על יהודה ושומרון, אלא גם על תל-אביב. זהו המסר העולה מדבריו, שיש כאן מפה מהפרת עד היאור.

גם הליכוד חייב לעשות חשבון נפש. אומנם, את השתיקה התמונה של הליכוד שכר אתמול ממלא מקום ראש הממשלה מר יצחק שמיר, שאמר את הדברים הנכונים האחרונים שנשמעו כאן: אנחנו מוותרים על נכסים ממשליים, טריטוריאליים, תמורת ויתורם על החלום להשמיד אותנו. זו צריכה להיות העמדה.

הליכוד צריך לנצל את ההישג של הבחירות ואת המסר של הבוחר, שלא אפשר למערך להקים ממשלה לבדו וכמו אמר בכך שאסור לחת לו שלטון לבדו. יש הרגשה כאילו הוא שולט לבדו, והליכוד חייב לעצור אותו מהעמדות, שבגללן גם מוכאדק, גם ערפאת, גם רייגן וגם חוסיין, קיוו — התקווה היחידה שלהם — שהמערך יעלה לשלטון לבדו.

זה תפקידכם כממשלת הליכוד הלאומי: לעצור את ההיידרדות הזאת, לדבוק בעמדות שאתם מאמינים בהן וניסיתם להגשים אותן — שלום תמורת שלום, דחיית תוכנית רייגן והמשך יישוב ארץ-ישראל, מהר והרכה. זה התפקיד שלכם, התפקיד ההיסטורי שלכם, היום כתוך הממשלה הזאת.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

גם שלום תמורת שלום את לא רוצה.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

אמר חוסיין: עלינו למחר פן נאחר. גם לנו אין הרבה זמן. גם אנחנו באיחור גדול.

הי"ר ש' הלל:

עניין הזמן הוא הנכון.

גאולה כהן (התחיה-צמח):

איחור גדול פירושו מחיר. אנחנו כבר באיחור. התפקיד של הליכוד הוא לעצור את המערך. תפקיד המערך והליכוד הוא לעצור את המדינה הפלשתינאית, שכבר יצאה לדרך.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחברת הכנסת גאולה כהן, רשות הריכוז לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, ואחרי — לחבר הכנסת תופיק זיאר. אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת יוסי שריר.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ממשלת האחדות הלאומית קבעה, בקווי היסוד שלה, כי מדיניות החוץ והביטחון של ישראל תהיה מכוונת להבטיח את עצמאותה של המדינה, את חיוקן ביטחונה ואת כינון שלום עם כל שכנותיה. זוהי הצהרה חד-משמעית בחירה, המעידה כי הכמיהה לשלום של העם הזה היא הגדולה ביותר לא רק במרחב הזה, אלא בעולם כולו.

ואכן, היתה — ועדיין קיימת — בקרב מרכיביה של הקואליציה הזאת הסכמה, שעל ישראל להעמיד את שאיפת השלום בראש דאגותיה ולא לחסוך שום מאמץ לקדם את השלום. אלא שכרוה היה, ועדיין ברור, כי פעילות הממשלה להמשכת תהליך השלום חייבת להתנהל על-פי המסגרת לשלום במזרח התיכון, שהוטב עליה בקמפ-דייוויד. משמעות הרבה היא חידוש המשא-ומתן לכינון האוטונומיה לחושבים הערבים ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה. במקביל, נקראה ירדן לפתוח במשא-ומתן לשלום, וממשלת ישראל הודיעה על נכונותה לדון בהצעות שירדן תעלה במשא-ומתן.

הי"ר ש' הלל:

זה לא חשוב שהוא מתייחס אליך. אתה לא חייב לענות לכל מי שמתייחס אליך.

בני שלטא (הליכוד):

לא יושבים ומתככים לאיתות מאש"ף.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

ממשלה זו הכריזה, כשהוצגה כאן על-ידי ראשה: ישראל לא תישא ולא תיתן עם אש"ף. נקודה. אין בארץ הזאת אדם אחראי. היכול להציע למדינת ישראל משאומתן עם ארגון מרצחים. אשר בעצם היום שאנחנו מדברים כאן ממשיך במעשי הזוועה שלו. כדי להרתיענו. אנחנו לא נירדע מהאיומים הללו. אנחנו מודיעים, כי לא ראינו שום איתות, כי מובאק בנאומו אתמול וחוסין בנאומו כמצרים לא גילו כל רצון של אמת לקדם שלום בין המדינות.

מסקנתנו היא פשוטה. לעם הזה, שאיננו זקוק לשום עצה משום גורם בעולם על כוונות ועוצמת רצונו בשלום — ואני אינני מכיר באזור הזה עם אחד הררצה בשלום יותר מאתנו — אין לומר שמה שקרה בירדן הוא דבר גדול. חבר הכנסת גרנות מדבר על איזה עורב לבן שעבר ולא חשנו בו. אנו חשים בעורב השחור שבשחורים. אנו חשים בשנאה התהומית, המבצעת מכל מלה של מנהיגים אלה. אנחנו עדיין רואים בדבריו של חוסין לא נכוונות לשלום. אלא נכוונות לגימורה של ישראל, לגרום לה שתעמוד על ברכיה. על כן, טבעי שממשלת ישראל לא מצאה לנכון להשיב יותר משהשיבה היום, באמצעות ראש הממשלה.

אנחנו מאמינים, כי אם אומנם חוסין מתכוון למשהו הקרוי שלום, אם אומנם הוא מבין במושג שלום מה שאנו מכינים בו, יותר משהבין חברו מובאק, שקיבל את כל מאוייו והיום הוא עומד בראש אלה המשסים את אש"ף לרצות ולחבוע הכול — הוא צריך לשבת עם ישראל בלא תנאים ולהציע את מה שהוא רוצה להציע. אבל הוא איננו מוכן לכך. הוא לא הראה כל רמז לנכוונותו לכך. הוא אמר: שום מעשה לא יעשה בלי הפלשתינאים.

מכאן שתשובתנו היא: שלום — כן; שלום אמת — כן; כמיהה לשלום — כן; מאמץ מדיני לשלום — כן; התמדה במאמץ הזה — כן; אבל בתנאי שיש פרטנר לשלום, שיש צד שני לשלום. לפי שעה אלה הם חירשים. איש מהם, לא חוסין, וודאי וודאי שלא ארגוני הטרור, וודאי גם לא מובאק. אינם מדברים, לצערנו, על השלום שישראל זקוקה לו. לכן אנו רוחים את כל ההצעות הללו.

הי"ר ש' הלל:

רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק זייד, ואחריו — לחבר הכנסת יוסי שריר.

תופיק זייד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ארוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נאומי של ראש הממשלה מצלצל כנאום ישן. מאוד. שמענו אותו מקודמו: אותה צורה, אותו תוכן. זהו נאום ישן נשן. איך אומרים באדיש? "אלטע זאכען".

ההודעה של ראש הממשלה הוכיחה מחדש, שאין ביכולתה ובכוונתה של ממשלה זו לעשות כל צעד שהוא בכיוון השלום הצודק. פניה של הממשלה הזאת, כמו של קודמותיה, מועדות להעמיק את הקו התוקפני-המיליטריסטי, להמשיך את המלחמות ולהביא עוד גזירות וקסטטרופות כלכליות על המדינה.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

המצב רציני מכדי לשחק בו כמלים. חברי, חבר הכנסת דראושה, מדינה פלשתינאית קיימת בירדן. זה נאמר בהסכם הקואליציוני. אני מפנה אותך לסעיף מפורש, סעיף 12 בהסכם הקואליציוני של ממשלה זו, שאתה חבר במפלגה מהמפלגות המרכיבות אותה: "ישראל תתנגד להקמת מדינה פלשתינאית נוספת בתכלי-עזה ובשטח שבין ישראל לירדן".

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

לא נכון — — —

הי"ר ש' הלל:

אתה לא חתום על ההסכם הקואליציוני.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

לא יעזור לך. זאת מדינה יהודית. שיש בה ערכים בעלי זכויות, אבל היא מדינה יהודית, ולא שום דבר אחר.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

הי"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אני מצטער מאוד. הרי איש אינו שומע את דברי רעהו. זה אפילו לא נרשם בפרוטוקול כך שזו קריאה לבטלה.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

העם שאתה קורא לו "פלשתינאי" הגשים את עצמאותו המדינית בשלושה רבעים של פלשתינה המקורית. יושבי ירדן הם הפלשתינאים שאתה מדבר בהם.

עבדאללה דראושה (המערך):

אתה מדבר בשם?

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

אני מדבר בשם ישראל. ואני מצפה ממך, שאתה, כישראל, תדאג לאינטרס הישראלי מעל לכול. אם אומנם אתה נאמן להצהרתך, שאתה אזרח ישראל בראש ובראשונה.

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת שאקי, הזמן שלך מוגבל למדי. אם יש לך גם נושאים אחרים לדבר עליהם חוץ מחבר הכנסת דראושה, אני מציע לך להתחיל בהם. משום שהזמן שלך הולך ונגמר.

אבנר חי שאקי (חזית דתית לאומית):

כבקשה. אני רוצה לומר, שאין שום איתות אלא בדמיונם של חברי כנסת או של ציבור בארץ. לא מובאק מאותה, לא חוסין מאותה, על אחת כמה וכמה לא ארגוני הטרור מאותה. אנחנו הכרנו, שלא ננהל משאומתן עם ארגון מרצחים. כל שם שניתן לו, "מועצות" ו"מרכיבים" ו"ועידות" — זהו ארגון מרצחים, וכזה הוא "יראה בעינינו עד שלא ישנה את פרצופו מיסודי, כלומר יחדל להתקיים, כי אין גוף יכול לשנות את כל מהותו על-ידי הכרזה. לכן ערפאת שיכריז שלום — — —

עבדאללה דראושה (המערך):

י"ר ש' הלל:

אינני מסכים. חבר הכנסת דראושה, אני מבקש ממך, שר שתשעסע את הגואם בכל פעם. זה לא דרישה ולא

הרב דראושה (המערך):

הוא מתייחס אלי.

טריטוריאליזם. זו הפעם הראשונה שהוא מדבר על דיאלוג עם חוסין על בסיס החלטת 242.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
גם את זה הוא לא אמר.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אויקיי. אקרא את הדברים שוב. אבל נראה שזו הנוסחה המשותפת של ממשלת הליכוד הלאומי, המתואמת עם סגנו של ראש הממשלה, מר שמיר.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא אמר להם: שלום או מלחמה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הממשלה בונה על אשליות. היא בונה על חילוקי דעות בתוך אש"ף. זו אשליה ראשונה. אני רוצה להגיד לכם: כמעט כל תנועה שהיא בהיסטוריה עברה קשיים והצליחה להתגבר עליהם. לא הקשיים הם אשר קבעו את ההפתחות ההיסטוריות. להיפך, הקשיים היו כשולי הדברים. גם ארגון השחרור הפלשטינאי עבר כל מיני קשיים כאלה וכאלה. מאז 1948, הוא עבר טרגדיות: ב-1956, ב-1967, בספטמבר השחור בשנת 1970, בתוקפנות של 1978, במבצע ליטני — עד מלחמת ההשמדה של 1982. הוא עבר את הטרגדיות והתגבר עליהן. והוא יתגבר על כל הקשיים ויחזק את אחדותו, כיוון שהוא רואה בה נשק חשוב מאוד. לכן, ממשלת ישראל אינה צריכה לבנות על האשליה הזאת.

האשליה היותר גדולה שהממשלה בונה עליה היא תוכנית רייגן. המתקפה האמריקנית החדשה על בסיס התוכנית הזאת, אנחנו קראנו מה שפורסם ב"ווישינגטון טיימס" לפני ימים מספר.

היורד שי הלל:
חבר הכנסת זיאר.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני אעבור על הצוטט הזה.

היורד שי הלל:
נציח שכולם קראו אותו.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
המטרה של התוכנית הזאת היא, כביכול, לקרב את חוסין ואת מובאק לתהליך מימוש התוכנית שלא תתממש — תוכנית רייגן. אני חושב שממשלת ישראל אינה צריכה לבנות על כך. היו אשליות גם לגבי הסכם קמפ-דייוויד, והן התבררו. היו אשליות על אוטונומיה שהתבררו. למה הביאו האשליות האלה? הן הביאו למלחמה חדשה ב-1982, מלחמה שמדינת ישראל מרפאה את פצעייה ממנה עד עצם היום הזה, וכלי הצלחה.

ברור שהמכשול היחידי — העיקר — בפני השלום במזרח התיכון הוא מדיניותה של ממשלת ישראל. ולא רק זאת, גם היום שמענו שראש הממשלה איים במלחמה חדשה. אם אין שלום, לפי התנאים הישראליים הרשמיים, תהיה מלחמה. והמלחמה הזאת, והאימים האלה במלחמה — אנו נו מריחים אותה באופק.

אדוני היושב-ראש, עכשיו יש איום אטומי. מדבר איום אטומי ועל היכולת האטומית של מדינת ישראל. מקרה, רוקק העיתון הזה? זה איננו מקרה כלל. את זה של שיחות ראס-אל-נקורה, בגלל העמדה הישראלית ה

עיקר תוכנו של נאום ראש הממשלה הוא האיום במלחמה חדשה. זה דבר אחר. דבר שני — להכריח את העם הערבי הפלשטינאי, את אש"ף ואת מנהיגי המדינות הערביות לקבל את היוזמה או התוכנית של רייגן. זאת אומרת, לבנות את כל העתיד על ה"תול" של קמפ-דייוויד" או על מה שנשאר ממנו, ברמותה של תוכנית רייגן, שהיא הנוסחה החדשה של קמפ-דייוויד.

ממשלת ישראל ממשיכה לסרב לראות, שהפלשטינאים וההנהגה הפלשטינאית — אש"ף — הם הכתובת הנכונה לשלום ישראל-פלשטינאי ולפתרון הסכסוך במזרח התיכון. הם הם הכתובת, לא רייגן, לא חוסין ולא מובאק. המושב ה-17 של המועצה הפלשטינאית הוכיח, שהדלת לשלום עם הפלשטינאים היא דלת פתוחה, ושד הפלשטינאים והנהגתם הלגיטימית מושטת לשלום עם ישראל.

כני שליטא (הליכוד):

האם אתה מוכן לתת להם את נצרת?

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הם לא מבקשים את נצרת ולא את מנחמיה שלך.

ההחלטה המדינית, שהתקבלה במושב, דיברה שוב על האפשרות לעשות שלום צודק על בסיס החלטות ועידת פאס. החלטות ועידת ה-16, שהתקיימה באלג'יר בשנת 1983. והחלטות האו"ם הקשורות בכביה הפלשטינאית.

לפי ההחלטה המדינית, הפתרון אפשרי במסגרת ועידת בן-לאומית בהשתתפות ארצות-הברית, ברית-המועצות וכל הצדדים הנוגעים בעניין, לרבות ארגון השחרור הפלשטינאי. אבל, ראש הממשלה אומר וחרור ומרגיש, שממשלת ישראל דוחה את רעיון הוועידה הבין-לאומית. למה? מה הנימוק? — כיוון שהיא נותנת לפלשטינאים מעמד שווה לזה של ישראל. אלא מה? האם אין לפלשטינאים שוויון, מעמד שווה לזה של העם הישראלי? לכל עם יש מעמד שווה למעמד של כל שאר העמים.

וזה גישתו של ראש הממשלה, גישה המוכיחה שבעיני מר פרס וממשלתו אין לעם הערבי הפלשטינאי שום זכויות. ברור, שגישה כזאת לא תביא את השלום. מה שיביא את השלום הוא הפתרון שדגל בו המושב ה-17 — כמו המושב ה-16 וכפי שנאמר בכל ההחלטות והתוכניות, תוכנית פאס ואחרות — הוא שלום צודק על בסיס של שתי מדינות שיוקמו בגבולות 1967. דבר זה מבטיח את הזכויות הלאומיות של ישראל ושל העם הערבי הפלשטינאי.

המושב דחה את תוכנית רייגן, את הסכמי קמפ-דייוויד, את תוכנית האוטונומיה ותוכניות דומות אחרות. דבר זה בא לידי ביטוי בהחלטה המדינית של המושב ובנאומיהם של יאסר ערפאת ושל האישים המרכזיים שהופיעו במושב הזה. לכן, זו גם הזדמנות זו לממשלת ישראל, הזדמנות שצריך לנצל אותה, לכוון שלום עם הפלשטינאים ועם מדינות ערב ולהבטיח את עתידו של העם הישראלי. אבל, ממשלת ישראל ממשיכה כן הסירוב שלה. כיום, הממשלה היחידה במזרח התיכון שהיא ממשלת סירוב זו ממשלת ישראל, ממשלת הליכוד הלאומי. היא ממשיכה לסרב ולדחות. היא אינה רוצה להכיר בכך שקיים דבר כזה, שקוראים לו העם הערבי הפלשטינאי. היא אינה רוצה לשמוע על כך, ואינה רוצה להכיר בזכויותיו הלאומיות ובאפשרות שיקים מדינה משלו. היא גם אינה רוצה להכיר בהנהגתו, אש"ף.

מעניין, זה אולי הנאום הראשון שבו ראש הממשלה, מר פרס, אינו משתמש אפילו בכינוי שתמיד השתמש בו: פשרה

הי"ר ש' הלל:

חבר הכנסת יואל, השארת נושאים רבים מדי למועד שבו כבר סיימת את זמנך, גם אטום וגם נקודה — — —

נתפס זיכר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
בסדר, אבל אלה הן עובדות החיים. אני אעבור לנושא אחר.

כל זה — כמסגרת התוכניות האסטרטגיות של ארצות-הברית, הנה, אחת מההזדמנויות "האחר" מאמר של גרעין סאמט: "חיבוק הדרך סם". הוא אומר, שארצות-הברית רוצה לקצץ בכל רמת החיים שלנו. אבל בדבר אחד היא איננה רוצה שתאחזנו נקצץ — בתקציב הביטחון. למה? — אני מצטט: "בחישובן כולל, ישראל היא מכשיר אסטרטגי לפני שהיא מצטיירת כבעיה כספית. סיוע החוץ וכיבוד חולה מבחינה כלכלית, היא חרב מושחתת. שאין להניח לה להחליד". למי? לטובת מי? זאת אומרת, זאת הגישה האמריקנית. למען ארצות-הברית, החרב הזאת צריכה להישאר תלויה מעל ראשם של כל הנאבקים על זכויותיהם במזרח-התיכון.

אדוני היושב-ראש, אני חושב, שהגיע הזמן לחשוב בקור רוח. הגיע הזמן לראות את האור, וללכת אחריה, לראות את האפשרויות לשלום, ולהתנער מכל האשליות שאפשר להכריח את העם הערבי הפלשתינאי ואת ההנהגה להרים ידיים. הם לא ירמו ידיים. מלחמה? איום במלחמה הבאה? אנחנו נוטס, כל אלה שיש להם קצת רגש ושכל, למנוע את המלחמה הבאה. אבל אם המצב של המדינה היום הוא כזה, האם אחס יכולים לתאר לעצמכם מה תהיה צורתה של מדינת ישראל ומה יהיה מצבה לאחר המלחמה הבאה? לכן זה עניין גורלי. הגיע הזמן לחשוב ביתר רצינות ולא לעבוד במסגרת התוכניות של ארצות-הברית. שלום אפשרי, אבל רק עם הפלשתינאים.

הי"ר ש' הלל:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי שריר, ואחרי — לחבר הכנסת זיידן עטשי.

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת, ראינו את מפלגת העבודה היום כקוצר יד. אולי צריך לומר: שמענו את מפלגת העבודה, ויש כאן גאון — אין אנדריר אותו. גאון בשם הסיצה שמעורר מידה רבה של תימהון, והייתי אומר מידה רבה של התקוממות. אני, כמובן, לא אנצל את זמני כדי לנתח את הגאון הזה, אבל די להצביע על עובדה פשוטה אחת: דובר סיעת העבודה עדיין דיבר היום על העם הערבי הפלשתינאי כעל "ציבור פלשתינאי". מי יודע כמה זמן עבר, 12 שנים, 13 שנים, 15 שנים, 17 שנים, מאז אמרה גולדה מאיר, וזכרונה לברכה: "אין עם פלשתינאי". חשבנו שהימים האלה עברו לבלי שוב. והנה היום הם חוזרים, ודובר סיעת העבודה מדבר על העם הערבי הפלשתינאי כעל "ציבור פלשתינאי".

אבל, מילא נאומי של חבר הכנסת אמנון לין. נאומי של ראש הממשלה היה מאכזב לא פחות, משום שהוא, ראש הממשלה, היה מאכזב הרבה יותר. אני חושב, שבעבר כבר פניתי לראש הממשלה, אבל מה אנחנו עושים, אחרי ככלות כול, אם לא חוזרים ופונים בדברים כה גורליים, כדי להביא את המעורבות הקריאות החסודות, קריאות השכר החסודות שלו, אומנות לשלום עם חוסיין. ואני אפילו יודע שהיתה מידה אי-אומנות בלבו של ראש הממשלה עלי כאשר אמרתי: על רבי-שם צריך לבוא חוסיין למשא-ומתן, על בסיס מה?

שר חוסיין נוקט יוזמה מדינית, הוא אומר על בסיס מה עבד-אל-אחנה. הוא אומר: 242. ולראש הממשלה אין תשובה

על יוזמה זו. הוא איננו אומר על בסיס מה, למה חוסיין יבוא לדבר שלום עם ישראל, כאשר בלא-הכח העניין כה מסוכן, כה מורכב, כה מסוכן, וצריך לקחת סיכונים עצומים. על בסיס מה הוא יבוא, על בסיס נאומי של דובר סיעת הליכוד היום כאן בכנסת, על בסיס נאומי של עוזי לנדא, שאומר "אף שעל" את הבסיס הזה הוא יודע, והוא יודע ממה וממי מורכבת הממשלה הזאת.

אומרים: הוא יבוא על בסיס הסכמי קמפ-דייוויד. ואלה שאומרים שהוא יבוא על בסיס קמפ-דייוויד אומרים ויודעים, שלאמירה זו אין כל שחר. אין תקדים בהיסטוריה העולמית שתכוא מדינה על בסיס של הסכם שהושג בין שתי מדינות אחרות. וכל מי שאומר זאת, יודע שמפירושו של דבר לדחות את ידו, לא לקרוא לה.

ראש הממשלה מופיע כאן שוב בקריאות הערסילאיות האלה, שכבר עייפנו מהן: בלי תנאים מוקדמים. עם כל התנאים שבעולם — אבל בלי תנאים מוקדמים.

אפשר, כמובן, לבכות — וזה, כנראה, מה שצריך לעשות — ואפשר לצחק. על כמה דברים מצחיקים, כביכול, אני רוצה לדבר היום.

אולי אעיר רק הערה אחת על נושא שלא חשבתי לדבר עליו. כמה פעמים ביקשנו מראש הממשלה עוד בקשה צנועה — נדמה לי שזאת בקשה צנועה — לדבר אמת אל העם. ביום ששי קראתי ב"מעריב" את המהתלה הגרועה הזאת: "פרס: ירדן לא נתנה ריזה לשלום". זאת אומרת, שהמצב הוא כדלקמן, או כפי שאמר משהו פעם, "כדלקמן מאוד": אנחנו נתנו ייפוי כוח לחבר הכנסת ללכת אל המועצה הלאומית הפלשתינאית, עודדנו אותו, אמרנו לו ילך ככוחן זה והושעת את ישראל ואת הפלשתינאים". ואחרי ששלחנו אותו והוא הגיע לקפריסין — הירדנים סיללו את הדרך הישראלית הנפלאה הזאת. האם ראש הממשלה אינו שומע מה שהוא סת? מה זאת אומרת "ירדן לא נתנה ריזה לשלום"? ואינו ריזה אנחנו נתנו?

חברי אלעזר גרנות עמד על ההתפתחויות האחרונות במזרח התיכון. ואני אומר, ברוחי חברי הכנסת: יש סיכור. אין שום ודאות, אך יש סיכור. שהשלום עכשיו הוא אפשרי ובהישג יד. ואני אומר, שמפלגת העבודה צריכה להיות זהירה במיוחד. היא נכוחה ברוחחין, ועליה להזהר מאוד בצוננין. 27 שנים היא היתה בשלטון, היינו בשלטון, ואנחנו היינו מפלגת השלום. והשלום לא בא, רצינו בו, ורצינו בו ככל מאודנו ונפשנו, ועשינו הכול — כפי שאתאר מייד — כדי להשיג את השלום. כל בוקר קמנו ורק עבדנו את עבודת השלום, כי זו היתה עבודת הבורא שלנו. ואז קרה מה שקרה, וב-1977 לא הצליח מפלגת העבודה בבחירות, ובגין עלה לשלטון והוא השיג שלום. ואמרנו: ראו את ההיסטוריה הזאת, איך היא מתעתעת, לעזאזל. אנחנו, שוחיי השלום הידועים בכל העולם, ששמנו יצא מסוף העולם ועד סופו, לא הצלחנו במשך 27 שנים. ובגין — ראו אילו תעצתים יש.

אני אומר למפלגת העבודה: יש לכם עוד 22 חודשים בריק להשיג את השלום, כי קרוב לוודאי שעכשיו ניתן להשיג אותו. מכל מקום, עכשיו, אחרי הניסיונות שהיו לכם בעבר, חובת הראיה היא עליכם. ואניד למה חובת הראיה עליכם. הדברים האלה אינם חדשים. אוי ואבוי לנו, משום שהם אינם חדשים. כל הדברים האלה מצללים מאוד מוכרים.

חבר סיפר לי סיפור. זה סיפור אחד מני רבים, יש כל כך הרבה סיפורים בעניין זה. אזכיר רק אחד, כאמת רק לשם

לא ממשלה שבאה, אולי, להשיג שלום, לא, לא, רק שהממשלה תחקים.

ואחר כך באה תגובתו המזוהה באמת — אבל מה לי כי אלץ עלי? — של שר החוץ, שמצא לנכון בהזדמנות חגיגת זאח לסלק חשבון דווקא עם המערך, הוא אמר — כשבת, אם אינני טועה — כי האופציה הירדנית, נסתם עליה הגולל. שישו בני מעי. זה מה שהיה לו בראש באותו זמן, זה היה הדבר הכי חשוב בעיניו. אגב, לך, ואולי גם לחברי מהמערך ששכחו, אני רוצה לומר: בשום מקום במצע המערך לא מדובר על אופציה ירדנית; בכל מקום מדובר על אופציה ירדנית-פלשתינאית. בעמאן מחליש את האופציה הירדנית-פלשתינאית או מחזק אותה? האם זה סותם עליה את הגולל, או להיפך, מעיר ומעורר אותה? אבל לסלק חשבון, זה מה שמונת בראשו של שר החוץ של מדינת ישראל.

ועוד תגובה מאוד מעניינת — מאלפת, הייתי אומר — היתה בשבת האחרונה, תגובתו של שר הקליטה בכבודו ובעצמו, שנכנס לתחום הבקירות שלו, הוא אומר, שהוא בכלל מתנגד ליוזמה מדינית. אגב, לפי דעתי זו היתה התגובה הכי כנה. הוא אומר שהוא בכלל מתנגד ליוזמה מדינית. הממשלה הזאת קמה בשביל שני עידים: האחד, להציל את הכלכלה — נו, הצילו אותה — והשני, להוציא את צה"ל מלבנון. הלוואי שכבר נגיע ליום הזה. אז הוא מתנגד ליוזמה מדינית. זאת אומרת, שהמזרח התיכון יכול לחכות ליעקב צור, כי יעקב צור אינו רוצה עכשיו יוזמה מדינית, יש לו פנאי. אולי תהיה עוד איזו מלחמה, אבל הממשלה לא נועדה לעסוק עכשיו בעניינים קלי-עור כמו השלום. וכל זה, רבותי, אחרי מלחמת יום הכיפורים, כל זה אחרי הלקח שכבר למדנו.

כאשר שמעתי את אבא אבן, יונה, שאלתי את עצמי: טוב, אין פריצת דרך? יכול להיות, אולי אינני מבין, אך מה יכולה להיות פריצת הדרך? זאת אומרת, מה עוד המלך חוסיין צריך לומר, כדי שאבא אבן יגיד שזו פריצת דרך? הרי 242 — הוא אמר, 242 מקובלת עלינו, 242 מכירה בריבונות ישראל; שלום — הוא אמר, הסכם שלום — הוא אמר: אדמה תמורת שלום — הוא אמר, אם כן, מה יכול להיות בעיני אבא אבן, יונה, כפריצת דרך? אינני יודע. הרי זו נקודת המוצא הערבית, זו לא מעדתנו. זו נקודת המוצא הערבית, הערכים צריכים לכוא אתה לשולחן המשא-ומתן, לא אנחנו. אני אומר: כנקודת מוצא ערבית, מה יכולה להיות פריצת דרך? באמת, פליאה היא ותהי לפליאה בעיני אבא אבן.

אמנון לין (המערך):
תוכנית אלון.

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני אומר: למשל, תוכנית אלון, אהה, זו פריצת דרך. היה מופיע המלך חוסיין במצעצו הלאומית הפלשתינאית והיה אומר: קיבלתי את תוכנית אלון. אני שואל בכל הרצינות: מה עוד יכול המלך חוסיין לומר אחרי מה שהוא אמר כנקודת המוצא שלו למשא-ומתן? משהו יכול להסביר לי? ואין פריצת דרך.

אני רוצה לסיים ולומר מה, לפי דעתי, היתה צריכה להיות התגובה של ממשלת ישראל, אם מדובר בממשלה אחרת, שקולה, נורמלית. מה צריכה להיות התגובה? הרי בסך הכול צריך לנסות, הרי עוד לא ויתרנו על שום דבר, על שעל אחד עוד לא ויתרנו. היינו צריכים לומר דברים פשוטים מאוד, טריבאליים מאוד. היינו צריכים לומר: כן, זה היה נאום חשוב

אילוסטרציה. בשנת 1972, ואולי בראשית 1973, היה חבר יהודי חשוב, עשיר — בעם היהודי עשיר זה חשוב — אחד מחשובי היהודים בעולם, אצל סאדאת, וסאדאת אמר לו: אני רוצה לדבר עם חשופי היהודים בעולם, כנס אותם, קרא להם, יש לי דברים חשובים מאוד לומר להם. האיש, כולו נפעם, חזר לאירופה וניסה להקליל את הקהילה הזאת. והקהילה רצתה להתכנס. גם הם היו נפעמים מאוד, נרגשים. ואז באו הטלפונים מירושלים — ולא קשה לתאר מי היה מן הצד הזה של הקו — ואמרו: מה? אין שום שינוי, אין שום חידוש, זה אותו דבר, כבר שמענו את הזמירות האלה, זה פח יקוש, טומנים לנו פח, אינכם רשאים לעשות את זה, אתם תוקעים סכין בגבנו. טוב, היהודים המסכנים האלה — מה כבר יכלו לעשות? אמרו להם שהם תוקעים סכין בגב האומה — אז הם אמרו: לא.

אחר כך היה עוד ניסיונות ואיתותים, וכל איתות היה עבה כקורת בית-הבד. היום אנחנו יודעים את זה. מתפרסמים כל היום הניסיונות והזיכרונות. אטימות, אדישות, זלזול, צנינות. גולדה מאיר, זיכרונה לברכה.

בני שליטא (הליכוד):

האם אתם מאמין לכל האיתותים האלה?

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ואני אומר: רבותי, לפחות את הלקח הזה צריך ללמוד. מה אנחנו אומרים? מה אנחנו מבקשים, בסך הכול? — לבדוק, לבחון. אם יש סדר — יש להשקיע, אולי מבעד לסדר הזה יראו משהו. מה אפשר להפסיד? שום דבר לא יקרה. נבדוק ונראה. למרבה הצער והאסון — אין ממש.

אבל מה היו התגובות של מדינת ישראל, של ממשלת ישראל ושל מפלגת העבודה על הנאום של חוסיין, שאינני צריך לעמוד על משמעותו. משמעות מן המדרגה הראשונה? חוסיין דיבר על החלטת 242, החלטת המכירה בישראל, בקיומה, בריבונותה. ואגב, הוא הופיע לפני המועצה הלאומית הפלשתינאית ולא אמר להם "242 מתוקנת". כידוע, החלטת 242 היא לצנינים בעיני הפלשתינאים, משום שהחלטת 242 מתייחסת אליהם כאל פליטים ואיננה רואה כבעיה הפלשתינאית בעיה לאומית. הוא לא אמר "242 מתוקנת"; הוא לא חזר והדגיש "השטחים", "אדמה תמורת שלום."

ביום שיש בבוקר פתחתי את הרדיו, ואז התחילה באמת תוכנית הבידור הרצופה, זו שמבעירה כך את החימה. כיוון שמסתבר שלא למדנו שום לקח. ראשון המגיבים — דווקא יונה, אדם מתון ביותר — הוא יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון, אבא אבן. מה יש לו לומר? — "אין פריצת דרך". נו, ואני הייתי רוצה לשאול את אבא אבן, לו היה כאן: כמה פעמים הוא פרץ דרך? מה המשמעות של פריצת דרך? מתי היה הוא לאחרונה בין פורצי הדרך?

היו תגובות נוספות, חלקן בעילוס שם, חלקן לא: "אין שינוי".

היתה גם תגובה שלישית. שמעתי ב"קול ישראל" מפי כתב מהימן, שאין שום סיבה להטיל ספק במהימנותו: "אנחת רווחה בממשלה, כעיקר בין שר המערך". אמרתי לעצמי: מצוין, כנראה החסרתי משהו במשך היום; אם יש אנחת רווחה, סמן שבאה כשורה טובה. אך על מה אנחת הרווחה? שישו לכ: על כך שבעמאן לא קרה שום דבר רציני מספיק שיחייב דיון רציני בממשלה, ולכן אין דאגה לקיומה של הממשלה. הממשלה תחזיק מעמד, לא נשקפת סכנה לממשלה. אנחת רווחה. הממשלה הזאת הפכה להיות יעד, מטרה בפני עצמה.

ולכן אני רוצה לומר, חברי הכנסת: ממשלת ישראל ומדינות ערב נפגשות כנקודה אחת — גם ממשלת ישראל וגם מדינות ערב אינן רוצות ואינן תורמות לפתרון הבעיה הפלשתיאית. אני אומר שוב: ישראל ומדינות ערב, משום שיש משטרים ערביים שחיים בגלל הבעיה הפלשתיאית. ואצלנו יש בעיה — בעיית אומץ הלב להציע פתרונות ולהציע יוזמות.

אני אומנם נמנה עם הקואליציה, אבל את דעתי אומר בנושא הזה, ואני מקווה שהכול יגלו הבנה לעמדותי. ואולי היא חלק מעמדת מפלגתי: תמיד אמרנו למה אנחנו איננו מסכימים, אבל מעולם לא אמרנו למה אנחנו מסכימים. תמיד דחינו יוזמות, אבל לא העלינו יוזמות. שמענו את היוזמות מירדן, ולפעמים ממצרים — יוזמה אחת של ארצות-הברית דחינו, ויוזמה אחת נכפתה עלינו, אבל יוזמות מקוריות לא היו לנו. מדוע? זהו המצב של ההרכב הקואליציוני של המשטר הרב-מפלגתי במדינת ישראל. פעמים רבות לפני הבחירות הבטיחה מפלגת העבודה ללכת לפשרה טריטוריאלית. מי פוחד מפשרה טריטוריאלית? מי פוחד מההצעה לפשרה טריטוריאלית? עדיין לא עשינו פשרה, אבל כווא נציע אותה, ניוזם אותה. במפלגת העבודה אין הומוגניות מכחישה הדעות — יש נציג שאינם מוותרים כאמת על אף שעל, ויש כאלה שנמצאים בדיוק בצד הנגדי, וכאשר הליכוד ומפלגת העבודה חברו יחד, האגף הנצי של "אף שעל" גבר בוודאי על האגף הריאליסטי, שמוכן לפשרה טריטוריאלית.

לכן, חברי, גם כיוזמה שנכפתה עלינו, קמפ-דייוויד, שיש בה — והיום הזכיר זאת ראש הממשלה מעל הכמה הדאט — שלטון עצמי, אוטונומיה, אנחנו נתנו לאוטונומיה הדאט פרשנות משלנו והמצרים נתנו לאוטונומיה פרשנות משלהם. אבל מי לא יודע מה כתוב בהסכמי קמפ-דייוויד? זה כתוב, וזו רוחו של הסכם קמפ-דייוויד.

אני לא מכיר אוטונומיה, או שלטון עצמי, בשום מקום בעולם, שבה אין לתושבים זכות על הטריטוריה שעליה הם יושבים. אני לא מכיר בעולם מה שנקרא Self rule, לא בשום זמן בהיסטוריה ולא בימינו. ואנחנו באים ומציעים, לפי הבנתנו, Self rule, קירוב-כול, כווא ונציע פשרה טריטוריאלית, כי בלי זה לא יהיה שלום ולא יהיו דיונים. אנחנו אומרים פה, ואמרו היום: מוכנים לפגוש את המלך חוסיין. כשביל מה? הרי פוגשים אותו בכל שני וחמישי מעל גלי האתר ומעל רפי העיתונות, אבל אין לנו מה להציע למלך חוסיין.

זה מאמת את מה שאמר ראש הממשלה: אם ניפגש בלי יוזמה וכלי הצעת פתרון, הרי שננהל משאומתן על המשאומתן.

כדי למנוע מצב כזה, אנחנו חייבים להציע יוזמה חדשה. אין זה אומר שהערבים או הפלשתינאים יקבלו אותה, אין זה אומר שכל עם ישראל יקבל אותה. אבל נציע אותה, כמבחן לרצון הערבי ולרצון הישראלי לשלום.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שלא צריך לשגר שליחים שלנו לשום ועידה. הארגונים הפלשתינאים אינם חיים בשלום כינם לבין עצמם. מדינות ערב אינן חיות בשלום בינן לבין עצמן.

מוחמד מיעארי (הרשימה המחקמת לשלום): מפלגת העבודה והמפלגה שלחן חיות בשלום.

זיין עטשי (שינוי — מפלגת המרכז): מדוע שנצפה לכן שמדינות ערב — ערב הסעודית, סוריה ואחרות — ופלגים אחרים של הפלשתינאים יעשו שלום מחר בבוקר?

ומבטיח, כהחלט, נאום חשוב ומבטיח. אנחנו יכולים, כמוכן, לומר — ואנחנו צריכים לומר — שאנחנו איננו מקבלים את כל האלמנטים שבו. יש אלמנטים שאנחנו דוחים אותם, אבל זה נאום חשוב, הוא מועיל, הוא תורם תרומה קונסטרוקטיבית. זו נקודת מוצא סבירה, מכחינתם של הערבים.

הדבר השני שהיינו צריכים לומר הוא שאנחנו מתפללים, מתפללים למה? — שהפלשתינאים ייענו לאתגר, שהם ירמו את הכפפה הזאת, שהמלך חוסיין השליך להם. למה לא נאמר את זה? יותר מזה: היינו צריכים לומר, שאם הם ייענו לאתגר הזה ואם אש"ף יהיה שותף להכרה במדינת ישראל על בסיס 242, הוא ייחשב גם על-ידינו לפרטנר לגיטימי ליד שולחן המשאומתן. כמו כל מי שמכיר בנו, אנחנו איננו יושבים אתו רק בגלל סיבה אחת: שהוא אינו מכיר בנו, שהוא שוחר את רעתנו, אולי הוא רוצה את השמדתנו. אינני יודע, גם אינני מתנבא כקשר לאש"ף — הוא תועה יותר מדי. הכיכ יותר מדי ושינה יותר מדי. אינני יודע, חובת הראיה היא כאמת עליו, גם עליו. אנחנו צריכים לומר: הלוואי שהם יקבלו את זה, זה יהיה באמת יום גדול, וכאשר היום הגדול הזה יגיע כאמת, נהיה שותפים ליד שולחן המשאומתן, גם אש"ף שמכיר במדינת ישראל, כי הוא מאמין את החלטת 242. והיינו צריכים להזמין את המלך על בסיס מוגדר, על בסיס 242. אנחנו, מצדנו, רוצים לומר, שאנחנו נביא לשולחן המשאומתן גם את הסכם קמפ דייוויד? מדוע לא? מותר, כל צד יכול, אבל על בסיס 242 — זו הזמנה הגונה, זו הזמנה סבירה, זה לא מס שפתיים.

ולסיום, אני רוצה לומר — ואני רוצה שזה יישמע כדבר אזהרה: אני רוצה באמת ובתמים שזה יישמע כדבר אזהרה, הזהירו — זו לא חוכמה כלילה, זו לא חוכמה בדיעבר — גם לפני המלחמות הקודמות: אם הקיפאון המדיני יימשך, והמכור הסתום לא יובקע, המלחמה הבאה הולכת ונרקמת עכשיו. לוא היה לי זמן הייתי מנתח זאת. ההתפתחויות בעולם הערבי יכולות להיות ההתפתחויות לעבר שלום, הן יכולות להיות ההתפתחויות — אם הקיפאון המדיני יימשך — לעבר מלחמה. ואם אתם לא תמנעו את המלחמה הבאה — הו, איש לא יוכל לסלוח לכם.

גאולה כהן (התחייה צמח):

הי"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה לחבר הכנסת שריד, רשות הדיבור לאחרון המתדיינים הערב — חבר הכנסת זיין עטשי. יש ישיבה של האגודה הפרלמנטרית, ולכן, לכקשת יושב-ראש הכנסת, נסיים לאחר דבריו של חבר הכנסת זיין עטשי.

זיין עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב, שכל הפרלמנטים בעולם הערבי לא דנו בתולדות הסכסוך הערבי-ישראלי באותה כמות שאנו דנים בנושא זה במושב כנסת אחת. אינני חושב שהקיצוניות משני הצדדים תביא לשלום — לא הימין, שלא רוצה פשרה טריטוריאלית ואומר "אף שעל" ולא השמאל, המאשים רק את ממשלת ישראל במה שקורה במרחב שלנו.

המועצה הפלשתיאית הכתנסה ברכת-עמון היתה ה-17 במספרה. היו חידושים? לדעתי, ולדעת המשקיפים והעוקבים, לא היו חידושים בכל דיוניה, וודאי שלא בתוצאות של הדיונים האלה. היה למישהו ספק שהמלך חוסיין רוצה בשלום עם ישראל והוא מוכן להיות קורבן לשלום עם ישראל? הרי ניסינו את האדם הזה. בנינו עליו הרבה מאוד כשנים קודמות, אבל מדיניותו החמקנית ידועה לכולנו.

חוכרת י"א, ישיבה כ"ז

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (דיון סיעתי): מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת: הודעה אישית של חבר הכנסת עבדאללה דארושה —

מדינת ישראל סכנות נוספות, כי המצב בשטחים — לא ב־1967, לא ב־1968, לא ב־1970, לא ב־1975 ולא ב־1980 — לא היה גרוע כפי שהוא היום. המצב מחמיר מיום ליום. מי שחושב שאנחנו נרווח זמן, אינו אלא טועה. זה בעוכרנו.

ודאי שאני מתנגד לוועידה בין־לאומית לשלום, ראשית משום שזה יעמיד אותנו במכונה, ושנית, משום שזה יביא למזרח התיכון אלמנט שאינו רצוי לעשיית השלום, והוא לא יעשה שלום. כוונתי לרוסים. זה כוודאי מצב בלתי רצוי, אם לשום צד אין פתרון.

לכן, אני מציע לממשלת ישראל לאזור עוז ואומץ לב ולומר לעולם כולו שישראל מוכנה לפשרה טריטוריאלית בגדה המערבית ובצפונה־עזה. ושוב, אין זאת אומרת שכל עם ישראל מקבל את זה או שהערבים מקבלים את זה. אבל אנחנו לא יכולים לשבת בחיבוק ידיים ולחכות תמיד ליוזמות של אחרים.

הי"ר ד' בן־מאיר:
תודה לחבר הכנסת זי"דן עטשי.

ה. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:
ברשות היושב־ראש, הנני מתכבדת להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת מסקנות ועדת החינוך והתרבות בנושא חיסום בחורף בבתי־הספר ביישובים ובאזורים גבוהים, תודה.

ו. הודעה אישית של חבר הכנסת עבדאללה דארושה

אני מאמין שאין פתרון צבאי לסכסוך באזורנו. את הפתרון האמיתי היחיד אפשר להשיג עליי משאומתן בין הצדדים.

אני יודע, שיש קיצונים בשני העמים, קיצונים אשר גוררים את כל האזור לטירוף של מלחמות שאליו נקלענו.

שנים רבות דיברו על פתרונות צבאיים, על טרור ועל טרור נגדי. מה יצא מזה? — הרג ועוד הרג, הרס, אלמנות ויתומים.

אני מאמין שבעם היהודי וכעם הפלשתיני קיימים כוחות נאורים גדולים ורכים, אשר מאמינים בשלום, בשלום הצורך, אשר יבטיח לשני העמים חיים בכבוד ובהבנה.

ביטול סעיפים באמנה הפלשתינית, שאינם מכירים בזכות הקיום של מדינת ישראל, הוא צעד מבוזר, אשר ישמש מחוזה כלפי העם במדינת ישראל, יחזק את מחנה השלום הישראלי ויקרב בין שני העמים.

נציגי שני העמים, העם היהודי והעם הפלשתיני, חייבים לפתוח במשאומתן ישיר בהשתתפות ירדן, שיש לה חלק בכל פתרון באזור. נציגי כל עם נקבעים על־ידי אותו עם. נציגי העם הפלשתיני יבואו מהמועצה הלאומית הפלשתינית.

המשאומתן יתבסס על הכרה הדדית ובר־זמנית בזכויות שני העמים. העם היהודי והעם הפלשתיני, תוך החירה לשלום, אשר יבטיח את זכות הקיום של מדינת ישראל בגבולות בטוחים ויבטיח את הזכויות הלגיטימיות של העם הפלשתיני, ובראשונה את זכותו להגדרה עצמית.

אני מאמין שיש מקום לשני העמים ולשתי התנועות הלאומיות באזור הזה. יש מקום לפשרה, שתבטיח את הזכויות של שני העמים ותהפוך את האזור הזה לטוב שבעולם. יש כאן

אבל, כפי שאמרתי, אני רוצה ליוזמה ולומר: אני מוכן ללכת לשלום תמורת פשרה טריטוריאלית ולראות את ה"סטט" הערבי של מדינות ערב ואת הפלשתינאים עצמם. אבל כל עוד הם עצמם לא הגיעו לשלום כיניהם ואינם חיים בצוותא ובשכנות טובה בינם לבין עצמם — כל נכונה הרכה על רצונו של העם בישראל או על רצונם של הערבים להשיג שלום.

ומשפט אחרון: למה ללכת לפלשתינאים שמעבר לגבולות? למה לדבר אל ערפאת? למה לדבר אל מדינות ערב? הרי אני בעצמי, כעם, אינני חי בשלום עם העם שעליו אני שולט כבר 18 שנה בגדה המערבית ובצפונה־עזה. אני שולל ממנו את אדמתו ואני חוזר ואומר לו: אוטונומיה, שלטון עצמי. השפלה יש תמיד. מאז 1967, לא הצלחנו לגרל בגדה המערבית מנהיגות חדשה, ריאליסטית, שאתה אהיה מוכן להתדיין ולנהל משאומתן. אני קורא מפה לארגונים הפלשתינאיים, ועדיין לא עשיתי שלום עם הפלשתינאים היושבים בקרבי וכמחיצתי.

לסיום, אני חושב שמדינת ישראל אינה צריכה לשבת בחיבוק ידיים. כל מי שמנציח את המצב הזה, חברי, מביא על

הי"ר מ' בן־אבידב:
הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

הי"ר ד' בן־מאיר:
תודה. הודעה אישית לחבר הכנסת עבדאללה דארושה.

עבדאללה דארושה (המערך):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, החלטתי לנסוע לעמאן ולנאום בפני המועצה הלאומית הפלשתינית מתוך אמונה שאוכל לתרום — ולו תרומה צנועה — לקידום תהליך השלום באזור.

כשהתכנס המושב הנוכחי בעמאן האמנתי, שאי־אפשר לשבת ולצפות בו כאילו שום דבר אינו קורה בעמאן. האמנתי, שזה יוצר הזדמנות חדשה לבניית ראש גשר לשלום בין העם היהודי לבין העם הפלשתיני.

נסעתי לא כנציגו של כל גוף שהוא, אלא על דעת עצמי. כדי לייצג קודם כול את 53,000 הבוחרים הערבים, אזרחי המדינה, אשר כחור כמערך מתוך אמונה, שהמערך יוביל את המדינה לשלום צודק באזור.

אני גם האמנתי, שאוכל לייצג נאמנה את מחנה השלום הישראלי כולו, יהודי וערבי.

כנסתי למערכה הפוליטית ולכנסת כדי לתרום את חלקי לקידום השלום וליצירת אווירה של דיאלוג והבנה בין שני העמים.

רציתי ללכת לעמאן ולנאום לפני המועצה מתוך אמונה, שאפשר לפרוץ את המעגל. הטרגי של מלחמות ושפיכות דמים באזור, ומתוך תקווה גדולה שאפשר לפתוח דף חדש ביחסים בין העם היהודי לבין העם הפלשתיני. הגורל אינו כופה עלינו שפיכות דמים אינסופית. האל לא ציווה עלינו הרג ומוות.

מסיעות שונות, התגובות כרוכות הערכי והיהודי מעודדות ומחייבות המשך עשייה למען שלום אמת, שלום ישראלי-פלשתיני, שישים קץ לשפיכות הדמים הממושכת באזור ויפתח דף חדש ביחסי שני העמים. אין לחשוש מהניסיון, אין לפחד מהמגע. אני מאמין, שמחנה השלום יגבר אצל שני העמים ויגרוף כורם שלו את המתנגדים משני הצדדים. השלום האמיתי ינצח. שני העמים, היהודי והפלשתיני, יחיו לנצח זה ליד זה.

היו"ר ד' כ"מאיר:

תודה לחבר הכנסת דארושה.

קראה:

כל הכבוד.

היו"ר ד' כ"מאיר:

חברי הכנסת, אני מזמין אתכם, בשם יושב-ראש הכנסת, לערב עיון בנושא "כנסת חדשה — דף חדש". שיתקיים בשעה 19:00 באולם ההרצאות, הדיון מתקיים מטעם האגודה הישראלית לבעיות הפרלמנטרים ומכון ירושלים לחקר ישראל, בהשתתפות של נשיא המדינה. הישיבה הזאת נעולה.

הפוטנציאל הדרוש להבטחת חיי רווחה ואושר לכל תושבי האזור, יהודים וערבים. חמיד האמנתי שמאבק יהודי-ערבי נכון ואמיתי יכול להביא לפתרון מהיר וצודק יותר של בעיות האזור שלנו.

אני אזרח ישראלי נאמן למדינתו. אני נציג של העם הערבי, היושב כאן, ואשר הוכיח את נאמנותו למדינה במשך 37 שנים, ואני בן גאה של העם הפלשתיני. אני רוצה בטובתו. ואין כאן שום סתירה, אין כאן שום התנגשות. אני רוצה בטובת מדינת ישראל, ואני רוצה בטובת עמי הפלשתיני. ומכאן, אני מבין את התפקיד שלנו כערבים ישראלים, כשלילי ציבור, לנסות להיות הגשר לשלום בין שני העמים. האינטרס המידי שלנו הוא שלום צודק ואמיתי. האינטרס של העמים והמדינות באזור הוא שלום אמיתי.

פעלתי מתוך אמונה בחשיבות הנסיעה לעמאן והנאום בפני המועצה הלאומית הפלשתינית. לרעתי, אף שחזרתי מקפריסין נעשה צעד אמיתי בכיוון הנכון. אני רוצה להמשיך בניסיונות הקירוב בין שני העמים, למען שלום צודק שיבטיח את הזכויות של שני העמים.

יצאתי מעודד ומחוזק מהניסיון שלי לנסוע לעמאן. התגובות באמצעי התקשורת, התגובות של חברי הכנסת

הישיבה, ננעלה בשעה 18:44.